

Ca. XXVII
Roim
 p. de iam
 et 2c. In b
 ca. ondit au
 gust. q. fuit
 libroz pce/
 dentu mate
 ria q. r. ipi
 dicit. libz i
 rētio. r. q. in
 pris ia qui
 q. libris se
 qntibz r. fa
 cit i hoc ca.
 duoq. p. no
 ondit sci p
 cedētibz li. a
 bz sufficiat
 itēti suū p
 basse. scdo
 ibi. q. tres
 pores r. q.
 rīdam psu
 prionē r. lo
 q. citatē r. rō
 nabilē lo.
 qntiū spbē
 dit d. q. bdi
 cit infra.
 b. **Nō op**
 rēt qd. cis n
 expedit vlt
 dicere q. n
 expedit de
 re ea q. scp.
 scit q. oino
 carēt rōe. r.
 iō n. optēt
 ea edere et
 addit. **faci**
 le ēē cuiq.
 videri re
 spondisse q.
 tacere nolu
 it. i. facile ē
 vt hō gar
 rul^o videat
 cuiq. rīdit
 se. s. l. b. vi
 deat alicui
 nō. p. hoc
 eis q. diligē
 ter conside
 rant ea q. di
 cunt sic vi
 debitur.
Sine stu
 dio priū rē
 i. sine b. q.
 studeat de
 fendere p.

iratā? hec ille secū r. si qua similia
 que cōmemorare longum ē bona
 opa tulit: ex isto spali vapore cuius
 libet culminis r. sublimitat: huma
 ne: quozū operū merces ē eterna
 felicitas: cui^o dator est de^o: solis ve
 raciter pijs. **L**etera vero bona vi
 te huius vel fastigia vel subsidia si
 cur ipsum mūdum: lucem: auras:
 terras: aquas: fructus: ipsiusq. ho
 minis animā: corpus: sensus: men
 tem: vitam bonis malisq. largitur
 In qbus est etiā quelibet imperij
 magnitudo quā p. tempoz guber
 nationē dispensat. **Ca. XXVII**

Roim de iam etiā illis re
 spondēdū ē video q. ma
 nifestissimis documentis
 quib^o ostendit q. ad ista temporalia q.
 sola stulti hōe concupiunt: nihil
 deozum falsozū numerositas p. sit
 confutati atq. conficti conant^r as
 serere: nō p. p. vire p. n. itilita
 tem: sed propter eā que post mor
 tem futura est esse colendos deos.
Nā istis q. p. p. amicitias mundi
 hui^o volūt vana colere r. nō se per
 mitti puerilibus sensib^o cōquerun
 tur: bis quinq. libris satis arbitroz
 ēē responsum. Quoz tres pores
 cū edidissent: r. in multoz manib^o
 esse cepissent: audiui quosdam ne
 scio q. aduersus eos r. n. sionem scri
 bendo p. parare. Deinde ad me p.
 latum est q. iam scripserint: sed tē
 pus querāt quo sine piculo possint
 edere. Quos admonēo: b. non op
 tent qd. eis nō expedit. Facile est
 em cuiq. videri respondisse q. tace
 re noluit. **A**ut quid est loquaci^o va
 nitatē. **Q**ue nō ideo pōt qd. veri
 tas: q. si voluerit etiā plus pōt cla
 mare q. veritas. **S**z p. siderēt omnia
 diligenter: r. si forte sine studio pri
 um iudicantes ēē talia p. p. exerint
 que poti^o exagitari q. conuelli pos
 sint garrulitate impudētissima: r.
 quasi satyrice vel inimica leuitate
 cohibeant suas nugas: r. poti^o a
 prudentibus emendari q. laudari
 ab imprudentibus eligant. **P**am
 si nō ad libertatem vera dicendi: s.
 ad licentiā maledicendi temp^o ex

pectat: absit vt eis euēiat qd. e
 ait tullius de quodā qui pec
 cādi licentia felix appellaba^r
Misere cui peccat e licebat
Unde q. quis est qui maledi
 cendi licentia felicē se putat
 multo erit felicior si hoc illi
 oīno nō liceat: cum possit de
 posita inanitate iacrātie etiā
 isto tempe tanq. studio cōsu
 lendi q. qd. voluerit contra
 dicere: r. q. tum possit ab eis
 quos consulit amica dispu
 tatōe: hoc est honeste: graui
 ter: libere: qd. optet audire.

tes aliquas solū
 b. n. s. studiū ad b
 q. possit inueni
 re veritatem
 d. **Q**uasi satyr
 ica id est poetica
 dicunt em. poete
 satyrice fm isido.
 ruz li. viij. ety. **A**
 qbus vicia gene
 raliter carputur.
 necyctabatur eis
 pessimuz quemq.
 describere. **e**
Qd ait tull^o d. q.
 dā q. peccādi lice
 tia felix appella
 batur.

Explicitus est liber quintus.

Incipiunt capitula libri sexti.

- i **D**e his qui dicunt deos a se non p. p. ter
 presentem vitaz coli sed propter eter
 nam.
- ii **Q**uid varronem de dijs gentium sen
 sisse credendum sit: quozum talia et
 genera r. sacra detexit vt reuerenti^o
 cum eis ageret si de illis omnino re
 ticeret.
- iii **Q**ue sit partitio varronis librozū suo
 rum quos de antiquitatibus rerū hu
 manarum diuinarū q. cōposuit.
- iiii **D**ex disputatione varronis apō cul
 tores deozum antiquiores res huma
 ne q. diuine repiantur.
- v **D**e tribus generib^o theologie fm var
 ronem. i. vno fabuloso: altero natu
 rali: tertio ciuili.
- vi **D**e theologia mystica. id est fabulosa:
 r. de ciuili contra varronem.
- vii **D**e fabulose r. ciuilis theologie simili
 tudine at q. concordia.
- viii **D**e interpretationibus naturalium raris
 onum quas doctores pagani p. dijs
 suis conantur ostendere.
- ix **D**e officijs singulorū deozum.
- x **D**e libertate senece qui vehementius
 cimlem theologiam reprehendit q.
 varro fabulosam.
- xj **Q**uid de iudeis senece senserit.
- xij **D**e gentiliū deozum vanitate detecta
 nequeat dubitari eternam eos vita
 nemini prestare: qui nec ipsam adiu
 uant temporalem.

Quinq[ue] superioribus libris etc. Dic incipit liber sextus in quo de dijs seu contra deos incipit nou[us] tractatus. Nam in precedentibus quinq[ue] libris proba-

uit beatus augustinus q[uod] cultus deorum non confert ad felicitate[m] et prosperitatem vite presentis. In his vero quinq[ue] libris sequentib[us] ostendit q[uod] nec etiam confert ad felicitatem future.

Ad intellectum vero processus que beatus augustinus obseruat in his quinq[ue] libris sciendum est q[uod] deoru[m] duplex e[st] diuisio vna quam ponit augustinus sup[er] libro. iij. ca. xxiij.

Cuius auctor est scruola pontifex qui dicit q[uod] vnus est genus deoru[m] a poetis tradit[us]. aliud a principib[us] ciuitatis. et aliud a philo-

sophis. Et scdm h[oc] est triplex theologia videlicet poetica. ciuilis et phisica. id est natura-

lis. que diuisio e[st] etiam varronis. vt patet in fra-

libro isto capitulo. v. **Primo** beatus augustinus disputat contra theologiam poet-

ricam et ciuilem. **Secundo** contra phisicam. et hoc facit lib. viij. **Se-**

cundo diuisio seu distinctio deoru[m] e[st] q[uod] aliqui dij sunt plebei quasi inferioris ordinis. et aliqui dij pro-

Ca. I.

Quinq[ue] superiorib[us] libris satis mihi aduersus eos video disputasse q[uod] multos deos et falsos: q[ui]s es-

se inutilia simulacra vel im-

dos sp[irit]us et putiosa demonia vel certe creaturas no[n] creatoris veritas xpiana conuincit p[ro]p[ter] vite hui[us] mortalitatem reru[m] q[ui] frenant utilitate[m] eo ritu ac seruitute q[ue] grece latra dicitur: et vni vero deo debet venerandus et colendus putari. Et nimie q[ui] de stulticie vel pertinacie nec istos q[ui]q[ue] nec vltos alios q[ui]ntu[m]q[ue] numeri libros satis esse posse q[ui]s nesciat? Quia ea putat gloria vanitatis nullis cedere virib[us] veritatis: in-

gnicie vtiq[ue] ei[us] cui vitiu[m] tam immanednatur? Nam et p[ro]tra o[mn]i curantis industria no[n] malo medici: sed egroti insanibilis morbus inuictus e[st]. Hic dicit q[uod] ea q[ue] legunt vel sine vlla vel sic magna ac nimia veteris erroris obstinatio intellecta: et p[ro]siderata p[ro]pendunt: facili-

nos isto numero smiatoz qui q[ui] voluminu[m] plusq[ue] q[ui]stionis ip[s]i necessitas postulabat satis fecisse: q[ui] min[us] differuisse iudicabunt. Totamq[ue] inuidiam qua xpiane religioni ob hui[us] vite cladib[us] terrenaru[m] q[ue] co[n]tritione ac mutatio[n]e reru[m] impit facere conant: no[n] solu[m] dissimulanti[us] p[ro]tra suaz p[ro]scienciaz fauentib[us] etia[m] doct[os] quos impietas vesana possidet: oino esse inanem recte co-

facit duo. quia primo premitit quendam quasi quodam proemium. Secundo ibi. Ceterum quis ferat dici. prosequitur suum tractatum et principale intentum. In proemio autem duo facit. Nam p[ri]mo recitat

quae acta sunt in preterito. ostendens q[uod] actum est sufficienter. et forsitan plus q[uam] necesse fuerit contra eos qui posuerunt multitudinem deorum colendam p[ro]p[ter] felicitate[m] presentis vite dum tamen illi contra quos disputatur est velint rationi acquiescere et no[n] pertinaces esse.

Nam pertinacibus nullus tractatus potest sufficere. Secundo ibi. **Nuc ergo q[ui]ntiam deinceps** etc. ostendit q[uod] in futuro tractatu restat agendum. et a quo sit incipiendum. et cum q[ui]bus facilius negotium sit agendum. quia cum philosophis et his qui aliquid sapiunt de veritate. qui videlicet et si non audeant publice improbare errorem populi. tamen aliquo modo ostendunt sibi errorem populi displicere.

Ceterum quis ferat etc. Dic incipit beatus augustinus p[ro]sequitur suum principale intentum in hoc libro. intendens probare q[uod] dij plebei non possunt conferre felicitatem vite eterne.

de quibus dijs mala multa sunt dicta supra libro. iij. in diuersis capitulis. precipue autem capitulis. viij. xj. xxiij. et xxiiij. Et probat augustinus in residuo huius capituli intentum tripliciter. **Primo** per dictu[m] varronis. qui vt supra patet libro. iij. ca. xxiij. Ita di-

tribuit singulis istoru[m] deorum sua officia. q[uod] est de

gitationis atq[ue] rationis plenatq[ue] leuissime temeritatis et p[ro]nuosissimae anisitat[is] dubitare no[n] poterit. **Hic** q[ui]ntiam deinceps vt p[ro]missus ordo expedit etia[m] hi refellendi et docendi sunt: qui no[n] p[ro]p[ter] ista vitam sed p[ro]p[ter] illaz q[ue] post mortem futura e[st]: deos ge[n]tium q[ui]s xpiana religio destruit siue deseruit colendos esse contendunt: placet a veridico oraculo sancti psalmi sumere exordiū disputatio[n]is mee. **Beatus** cui[us] e[st] d[omi]n[us] de[us] ip[s]ius et no[n] respexit in vanitates et insanias mendaces. **Teru[m]q[ue] t[ame]n** in o[mn]ibus vanitatibus insanisq[ue] mendacib[us]: longe tolerabilius p[ro]hi audiendi sunt: q[ui]bus displicuerunt iste opiniones errozesq[ue] p[ro]p[ter] q[ui] ip[s]i co[n]stituerunt simulacra numinibus: multaq[ue] de eis q[ui]s deos imortales vocant: falsa atq[ue] indigna siue finxerunt siue ficta crediderunt: et credita eorum cultui sacrozu[m] ritibus miscuerunt. **Hic** his q[ui] hoib[us] q[ui] et si no[n] libere p[ro]dicando: saltem vtiq[ue] disputationibus munitado talia se improbare testari sunt no[n] vsq[ue] adeo inuenienter questio ista tractatur. **Utrum** no[n] vnu[m] deu[m] qui fecit o[mn]em spiritalem corpaleq[ue] creatura[m]: p[ro]p[ter] vita[m] que p[ro] mortem futura est coli opteat: sed multos deos: q[ui]s ab illo vno factos: et sublimi[us] colat: quida[m] eoru[m] de p[ro]p[ter] ceteris excellentiores nobilioresq[ue] senserunt. **Ceteru[m] q[ui]s**

de quibus dijs mala multa sunt dicta supra libro. iij. in diuersis capitulis. precipue autem capitulis. viij. xj. xxiij. et xxiiij. Et probat augustinus in residuo huius capituli intentum tripliciter. **Primo** per dictu[m] varronis. qui vt supra patet libro. iij. ca. xxiij. Ita di-

tribuit singulis istoru[m] deorum sua officia. q[uod] est de

gitationis atq[ue] rationis plenatq[ue] leuissime temeritatis et p[ro]nuosissimae anisitat[is] dubitare no[n] poterit. **Hic** q[ui]ntiam deinceps vt p[ro]missus ordo expedit etia[m] hi refellendi et docendi sunt: qui no[n] p[ro]p[ter] ista vitam sed p[ro]p[ter] illaz q[ue] post mortem futura e[st]: deos ge[n]tium q[ui]s xpiana religio destruit siue deseruit colendos esse contendunt: placet a veridico oraculo sancti psalmi sumere exordiū disputatio[n]is mee. **Beatus** cui[us] e[st] d[omi]n[us] de[us] ip[s]ius et no[n] respexit in vanitates et insanias mendaces. **Teru[m]q[ue] t[ame]n** in o[mn]ibus vanitatibus insanisq[ue] mendacib[us]: longe tolerabilius p[ro]hi audiendi sunt: q[ui]bus displicuerunt iste opiniones errozesq[ue] p[ro]p[ter] q[ui] ip[s]i co[n]stituerunt simulacra numinibus: multaq[ue] de eis q[ui]s deos imortales vocant: falsa atq[ue] indigna siue finxerunt siue ficta crediderunt: et credita eorum cultui sacrozu[m] ritibus miscuerunt. **Hic** his q[ui] hoib[us] q[ui] et si no[n] libere p[ro]dicando: saltem vtiq[ue] disputationibus munitado talia se improbare testari sunt no[n] vsq[ue] adeo inuenienter questio ista tractatur. **Utrum** no[n] vnu[m] deu[m] qui fecit o[mn]em spiritalem corpaleq[ue] creatura[m]: p[ro]p[ter] vita[m] que p[ro] mortem futura est coli opteat: sed multos deos: q[ui]s ab illo vno factos: et sublimi[us] colat: quida[m] eoru[m] de p[ro]p[ter] ceteris excellentiores nobilioresq[ue] senserunt. **Ceteru[m] q[ui]s**

Ps. 39.

Nuc ergo q[ui]ntiam deinceps etc. ostendit q[uod] in futuro tractatu restat agendum. et a quo sit incipiendum. et cum q[ui]bus facilius negotium sit agendum. quia cum philosophis et his qui aliquid sapiunt de veritate. qui videlicet et si non audeant publice improbare errorem populi. tamen aliquo modo ostendunt sibi errorem populi displicere.

Ceterum quis ferat etc. Dic incipit beatus augustinus p[ro]sequitur suum principale intentum in hoc libro. intendens probare q[uod] dij plebei non possunt conferre felicitatem vite eterne.

de quibus dijs mala multa sunt dicta supra libro. iij. in diuersis capitulis. precipue autem capitulis. viij. xj. xxiij. et xxiiij. Et probat augustinus in residuo huius capituli intentum tripliciter. **Primo** per dictu[m] varronis. qui vt supra patet libro. iij. ca. xxiij. Ita di-

tribuit singulis istoru[m] deorum sua officia. q[uod] est de

gitationis atq[ue] rationis plenatq[ue] leuissime temeritatis et p[ro]nuosissimae anisitat[is] dubitare no[n] poterit. **Hic** q[ui]ntiam deinceps vt p[ro]missus ordo expedit etia[m] hi refellendi et docendi sunt: qui no[n] p[ro]p[ter] ista vitam sed p[ro]p[ter] illaz q[ue] post mortem futura e[st]: deos ge[n]tium q[ui]s xpiana religio destruit siue deseruit colendos esse contendunt: placet a veridico oraculo sancti psalmi sumere exordiū disputatio[n]is mee. **Beatus** cui[us] e[st] d[omi]n[us] de[us] ip[s]ius et no[n] respexit in vanitates et insanias mendaces. **Teru[m]q[ue] t[ame]n** in o[mn]ibus vanitatibus insanisq[ue] mendacib[us]: longe tolerabilius p[ro]hi audiendi sunt: q[ui]bus displicuerunt iste opiniones errozesq[ue] p[ro]p[ter] q[ui] ip[s]i co[n]stituerunt simulacra numinibus: multaq[ue] de eis q[ui]s deos imortales vocant: falsa atq[ue] indigna siue finxerunt siue ficta crediderunt: et credita eorum cultui sacrozu[m] ritibus miscuerunt. **Hic** his q[ui] hoib[us] q[ui] et si no[n] libere p[ro]dicando: saltem vtiq[ue] disputationibus munitado talia se improbare testari sunt no[n] vsq[ue] adeo inuenienter questio ista tractatur. **Utrum** no[n] vnu[m] deu[m] qui fecit o[mn]em spiritalem corpaleq[ue] creatura[m]: p[ro]p[ter] vita[m] que p[ro] mortem futura est coli opteat: sed multos deos: q[ui]s ab illo vno factos: et sublimi[us] colat: quida[m] eoru[m] de p[ro]p[ter] ceteris excellentiores nobilioresq[ue] senserunt. **Ceteru[m] q[ui]s**

de quibus dijs mala multa sunt dicta supra libro. iij. in diuersis capitulis. precipue autem capitulis. viij. xj. xxiij. et xxiiij. Et probat augustinus in residuo huius capituli intentum tripliciter. **Primo** per dictu[m] varronis. qui vt supra patet libro. iij. ca. xxiij. Ita di-

tribuit singulis istoru[m] deorum sua officia. q[uod] est de

quia quislibet de
us possit explere
officium suum.
pura dea iuuen-
ta possit dare ro-
bur iuuentibus. et
fortuna barbara
barbas cuius of-
ficium edare bar-
bas. adhuc non
propter hoc ipsi
possent dare vi-
tam eternam. nec
aliquid boni i fu-
tura vita ubi nec
est iuuentus. nec
barba quāto ma-
gis ex quo etiam
officia sua exple-
re non possunt.
ut debis patet quod
eos colunt qui nō
magis reprobant
ea que dicuntur
esse i potestate de-
orum quos colūt
quā alij non colen-
tes. Unde fortuna
barbara non ve-
stit malis. id est
maxillas cultorū
suorum. nec etiam
qui non colunt
eam propter hoc
sunt glabri. id est
sine barbis.

**Uis mar-
co var-
rone**

q **U**n hoc capitu-
lo ostendit quare
suctoritatis fue-
rit varro apud a-
lios scriptores ro-
manos ut per h
pateat quod non im-
merito adducitur
in testimoniu co-
tra romanos cul-
tores multorū de-
orum. et quod si de-
struatur sententia
sua de dijs. destru-
itur etiam cultus
deorum romano-
rum. fuit autem
marco varro sū-
cubium tempo-
re augusti. Nam
eius imperij āno
xv. prope nona
genarius moztur

eorum qui colunt deam iu-
uentatam: eras ipsa floreret
insignius: Contemptores
autem eius vel intra annos
occumberent iuuentutis: ut
in ea tanquā senili corpore fri-
gescerent. si malas cultorū
iuorum speciosius et festiui-
us fortuna barbata vestiret
a quibus autem sperneretur
glabros aut male barbatos
videremus: etiam sic rectissi-
mediceremus: hucusque istas
deas singulas posse suis offi-
cijs quodammodo limitari
ac per hoc a iuuentate opor-
tere peti vitam eternam que
non daret barbam: nec a for-
tuna barbata boni aliquid
post hanc vitam esse speran-
dum: cuius in hac vita pote-
stas nulla esset: ut eandem
saltem etatem que barba in-
duitur ipsa presteret. Hunc
vero cum earum cultus: nec
propter ista ipsa que putant
eis subdita sit necessarius:
quia et multi colentes iuue-
tatem deam minime in illa
etate vigerunt: et multi
non eam colentes gaudent
robore iuuentutis: Itemque
multi fortune barbate sup-
plices ad nullam vel defor-
mez barbam peruenire po-
tuerunt: et si qui eaz pro bar-
ba impetranda veneraban-
tur: a barbatis eius contem-
ptoribus irrēderent. Itaque de
sippi cor humanum: ut quo-
rum deorum cultus propter
ista ipsa temporalia et cito
pretereuntia munera qui-
bus singulis singuli preesse
perhibentur: inanem ludib-
riosumque esse cognoscit pro-
pter vitam eternam credat
esse fructuosum. Hanc da-
re illos posse: nec hi dice-
re ausi sunt. qui eis ut ab
insipientibus populis cole-
rentur ista opera tempora-
lia: quoniam nimis multos

putauerunt: ne quisque eorum
federet ociosus: minutatim
diuisa tribuerunt.

Capitulum II

**Uis marco var-
rone** **q** **U**is marco var-
rone curiosius ista
quesiuit: Quis in-
uenit doctius: Quis consi-
derauit attentius: Quis di-
stinxit acutius: Quis dili-
gentius pleniusque conscri-
psit: Qui tametsi minus est
suauis eloquio: doctrina ta-
men atque sententijs ita refer-
tus est ut in omni eruditione
quam nos secularem: illi au-
tem liberalem vocant studi-
osum rerum tantum iste do-
ceat: quantum studiosum ver-
borum Licero delectat. De-
nique et ipse Tullius huic ta-
le testimonium perhibet:
ut in libris academicis dicat
eam que ibi versatur dispu-
tationem se habuisse cum
Marco varrone: homine
inquit omnium facile acutis-
simo et sine ulla dubitatione
doctissimo. Non ait eloquē-
tissimo vel facundissimo:
quoniam reuera in hac fa-
cultate multum impar est:
sed omnium inquit facile a-
cutissimo. Et in eis libris
id est academicis ubi cun-
cta dubitanda esse conten-
dunt: addidit sine ulla dubi-
tatione doctissimo. Prose-
cto de hac re sic erat cer-
tus ut auferret dubitatio-
nem quam solet in omnibus
adhibere tanquā de hoc vno
etiam pro academicorū du-
bitatione disputaturus se a-
ademicum fuisset oblitus.
In primo autem libro cum
eiusdem varronis littera-
ria opera predicaret. Nos
inquit in nra vrbē pegrinātes
errantesque tanquā hospites: tu

Et quo patet. quod
ipse etiam tempo-
re iulij cesaris vi-
xit. et tempore bel-
lorum civilium et
etiam Licero qui
fuit tempore Ju-
lij cesaris. et mar-
cus varro con-
temporanei fuerunt
facit autem Au-
gustinus in hoc
capitulo duo. quod
primo ostendit quod
re reputatiois fu-
it. Secundo ibi.
Iste inquam vir
tantus etc. Osten-
dit quod quantum
conterat potest ipse
de dijs male sen-
serit. Primum ve-
ro ostendit tam per
dicta: tullij quod etiam
per dicta terentij
Tullius enim in
libris academicis
valde commen-
dat varronem. sicut
autem tres libri a-
ademicorum tullij.
in quorum primo
dicit tullius id
quod hic allegat
augustinus.
Et in eis li-
bris etc. Dic no-
tat augustinus ver-
bum tullij de var-
rone. nam tullius
tenuit doctrinam
academicorum pho-
ru qui negat omni-
rū certitudinem. ut
primum in libris aca-
ademicis. et in loquens
de varrone cum om-
ni certitudine com-
mendar eum dicens si-
ne ulla dubitatione
doctissimo. et ita
tullius contradicit
sue opinioni. prope
In primo au-
tem libro etc. Intel-
lectus eorum que
hic dicit Tullius
patet ex his que
dicit augustinus
sequenti capitu-
lo ubi marciam
libros varronis
commemorat.

Iste inquam vir tantus etc. Dic ostendit beatus Augustinus quantum conijci potest varronem male sensisse de dijs romanorum. hoc autem potest conijci. Primo quia multa contemnenda et detestanda scribit de eis. et non

est verisimile. qd tantus vir sentu-
ret in corde suo ta-
lia posse esse. Se-
cundo quia dicit
se timere ne dij pe-
reant a memorijs
hominum et ruat
et ideo libros scri-
bit de dijs vt eoz
memoria remane-
at apud bonos et
hoc dicit magis
esse vtile qd qd me-
tellus et enecas fe-
cerunt qui scilicet
exulerunt deos
de incendio. et ra-
men tanta legeda
prodidit de dijs
et non occulta
vit ea. sicut alij qd
sacra deorum oc-
cultauerunt. s; ea
publicauerunt que re-
ligioni vere iudi-
cio omnium sapi-
entum valde re-
pugnant. et ideo
videtur qd aliter
sensere qd scripse-
rit. sed quia non
audebat propter
consuetudines et
legen ciuitam cla-
re exprmere id qd
de dijs sensit. ideo
ea quibus moue-
batur ad male fe-
tiendum de ipsis
expressit sub spe-
cie comendande
religionis. De me-
tello vero quod ex-
tulit vestam de in-
cendio. dicitur fu-
it libro. iij. capi.
xxviii. De eneca
etiã quod tulit deos
peares d; icedi odi-
cni libro. j. ca. iij.

Ca. iij.

Cladraginta et vnū etc.

In hoc capitulo arguit augustinus contra deorum cultū

libri qsi domū reducerūt vt
possem? aliqui qd et vbi essem?
agnoscere. Tu etate patrie:
tu descriptioes tpm: tu sacroz
iura: tu sacerdotiū: tu dome-
sticā: tu publicā disciplinam:
tu sedium: regionum locozū
tu oim diuinarū hūanarum:
qz rerū noia: genera: officia:
cās aperuisti. Iste igit vir tā i-
signis excellētisq; peritice: et
qd de illo etiã terentian? ele-
gantissimo versiculo breuif-
ait. Vir doctissim? vndecun-
q; varro: qd tā multa legit vt
aliquid ei scribere vacasse mi-
remur: tā multa scpsit: qd mul-
ta vix quēq; legere potuisset
credamus. Iste inq; vir tan-
tus ingenio tātusq; doctrina
si rerū velut diuinarū de qb?
scribit oppugnatore esset atq;
destructor: easq; nō ad religi-
onē: s; ad supstitutionē diceret
primere: nescio vtrū tam mul-
ta in eis ridēda: ptenēda: de-
testādaq; cōscriberet. Cū vō
deos eoldē ita coluerit colen-
dosq; censuerit: vt in eo ipso
ope lfarū suarū dicat se timere
ne percant: nō incurfu ho-
stili sed ciuili negligētia: de qd
illos velut ruina liberari a se
dicit et i memoria bonoz per-
hmoī libros recondiatq; ser-
uari vtiliore cura: qd merell?
de incendio sacra vestalia: et
eneas de troiano excidio pe-
nates liberasse pdicaf. Et tñ
ea legenda seculis prodit: qd
a sapiētib? et insipiētib? meri-
to abijciēda: et veritati religi-
onis inimicissima iudicētur
qd existimare debem? nisi ho-
minē acerrimū ac pitissimū
nō tñ scōspū libez: oppressuz
fuisse sue ciuitatis cōsuetudi-
ne ac legibus: et tñ ea quibus
mouebat sb spē comēdāde re-
ligiōis tacē noluisse. **Ca. iij.**

et libris varronis. Et facit duo. quia primo tradit nu-
merum. ordinem et distinctionem librorum varronis
Secdo ibi. in hac tota serie. ex ordine librorū ei? et cā or-
dinis inuehit ptra deos. Quātū ad p̄mū dicit aug? euz

**Cladraginta et vnū li-
q bros scripsit atq; tātū-
hos i res hūanas dinal
qz diuisit. Reb? hūanis viginti
qz diuinis sedecim tribuit
istā secutus rationē in ea pri-
tione: vt rez hūanarū libros
senos: quattuor daret p̄tib?
Intēdit em̄ qd agāt vbi agant
qn agāt: qd agāt. In sex itaq;
p̄mis de hoib? scpsit: in secū-
dis sex de locis: sex tertios d-
tpib?: sex qrtos eodēmq; po-
stremos de rebus absoluit.
Quater autē seni: viginti et q̄t-
tuor fūt. S; vnū singularē
qd cōter p̄m? de oib? loqrē in
capite posuit. In diuinis idē
tidē reb?: eadē ab illo diuisio-
nis forma fuara est: q̄tū atti-
net ad ea que dijs exhibēda
sunt. Exhibent em̄ ab hoib?
in locis et tpib? sacra. Hec q̄t-
tuor que dixi: libris cōplex? ē
ternis. Hā tres p̄ozes de hoī-
bus scripsit: sequētes de locis
tertios de tpib?: qrtos de sa-
cris: etiã hic qd exhibeant: vbi
exhibeant: qn exhibeant: qd
exhibeāt: subtilissima distin-
ctiōe comēdās. S; qz opte-
bat dicere: et maxime id expe-
ctabat qd exhibeāt: de ipsis
qz dijs tres scpsit extrēos:
vt qndes terni qdēci fierent
Sūt autē oēs vt dixim? sedēci
qz et istoz exordio vnū singu-
larē qd p̄us de oib? loqrē ap-
posuit: qd absoluto p̄nter ex il-
la qnq; p̄tita distributione
tres p̄cedētes qd ad hoīes pri-
nent: ita subdivisit: vt p̄m? sit
de p̄tificib?: secūd? de augu-
rib? b; tertio de qndēci viris
sacroz. Secūdos tres ad lo-
ca p̄tinetes: ita vt in vno co-
rū d; sacellis: altero de sacris
edibus diceret: tertio de lo-
cis religiosis. Tres porro qd
illos sequuntur et ad tempa**

scpsisse. xij. libros
i qz. xxv. tractat
d; reb? hūanis. et
eoz p̄m? ē qsi. pe-
mal. s; l; qz. xx
iij. diuidit fm̄ qd
tuoz: marcias de qd
bus agit i q̄tuor
senarijs libroz de
reb? hūanis scpsit
p̄tiores. xvj.
libros qz p̄m? ē p-
emial. s; l; duos hō
xv. li. diuidit fm̄
qndes marcias i qn
qz tñarios libroz
b; **Ca. iij. d; qui
decivir sacroz
isti. xv. hebāt spā-
le curā sacroz et p-
crat sacri. isti etiã
fidē d; A. geit. l; j.
cū d; imozales
sulēdi s; ad libros
sibyllinos tāq; ad
ozaculū adēunt.
c; **In vno eozū
de sacellis. altero
de sacris edibus
et c.** **Differētia fu-
it inter sacella et
sacras edes. que
modo inter capel-
las p̄uatas que
deseruiūt vni do-
mū vel familie.
et ecclesias cōmu-
nes. Nam in sa-
cellis colebantur
d; penates quos
quilibet iuxta de-
uotionem suam
sibi elegit aut fe-
cit. Dicit autem
Arbacus libro
ij. de religionib?
q; sacellum est lo-
cus deo sacrarus
euz ara. **Edes hō
sacre crāt loca i qd
bus publice cole-
bātur d; loca ve-
ro religiosa sunt
vbi est sepultura
etiam si nō sit ibi
sacellum vel tem-
plum vt patet in
istitura de rerum
diuisione.******

Quid de
dit colera
rōes. alteri
fac priuata
2c. **D**ilectio
rio ē act? sa
cerdotis q̄
aliqd̄ cose
crat. **S**3 sa
era priuata
et publica
dicebāt ea
q̄ p̄tinebāt
ad cl̄m̄ deo
rū priuatoꝝ
publicoꝝ si
cur lib̄. or
namenta si
mulacroꝝ
et ip̄a sumu
lac̄ et sacrifi
cia et h̄mōi.
Dij certi
et. **D**ios cer
tos vocat e
os q̄z offi
ciū erat cer
tū yf origo
yf institutio
etiam certa
tū crāt d̄ or
die plebeio
rū deoꝝ. nā
distinguit e
os varro 2
tra dos p̄ci
puos. **D**ij i
certi erāt q̄
rū officii yf
institutio in
certa fuit et
p̄z. ifra li.
v̄. c. xxv̄.
In hac to
ta serie 2c.
h̄ uehit au
gusti. 2tra
dos ondēs
q̄ a n̄llo re
oz q̄s disti
guit varro
p̄ h̄o spera
re yf act̄ nā
2 h̄ q̄ yf in
stituti sunt
ab hoibꝝ yf
a demōibꝝ
n̄ h̄ois tū si
cut ip̄i greci
et aliq̄ cultor
res deoꝝ vo
cāt aliq̄s de
mones ho
nos. **S**3 a

pertinent: id est ad dies festos
ita vt vnum faceret de ferijs; al
terū de ludis circensibus. **S**ce
nicis tertium. **Q**uoꝝ trium ad
sacra p̄tinentiū. vni dedit cose
crations: alteri sacra priuata
yltimo publica. **H**anc velut p̄
pam obsequioꝝ in tribꝝ que re
stant d̄ij ip̄i sequūtur extremi: q̄
bus iste vniuersus cultus imp̄e
sus est. **I**n primo d̄ij certi: in se
cundo incerti: in tertio cunctoꝝ
rum nouissimo d̄ij p̄cipui atq̄ se
lecti. **I**n hac tota ferie pulcher
rime ac subtilissime distributio
nis et distinctiois vitā eternā fru
stra queri et sperari ipudentissi
me vel optari et his q̄ iā diximꝝ:
et q̄ deinceps dicēda sūt cuiꝝ ho
minū q̄ corde obstinato sibi non
fuerit inimicꝝ: facillime apparet
Tel hoim̄ em̄ sunt ista instituta
vel demonū: nō q̄les vocant illi
demōes bonos: s̄ vt loquar ap
ti imūdoꝝ spūz sine trouer
sia malignoꝝ q̄ noxias opiones
quibꝝ aia hūana magis magis
q̄ vanescat et incōmutabili eter
neq̄ veritati coaptari atq̄ inhe
rere non possit: inuidencia mira
bili et occulte inserūt cogitatioi
bus impioꝝ et apte aliquādo in
gerūt sensibꝝ: et q̄ possunt fallaci
attestatione cōfirmant. **I**ste ip
se varro p̄pterea se prius de re
bus hūanis: de diuinis autē po
stea scripsisse testat: q̄ priꝝ exti
terit ciuitates: deind̄ ab eis hec
instituta sunt. **V**era autem reli
gio non a terrena aliqua ciuita
te instituta ē: s̄ plane celestē ip̄a
instituit ciuitatē. **E**ādō inspirat
et docet verus deꝝ: dator vite ef
ne: verꝝ cultozibꝝ suis. **L**a. III.
Quoniam igitur cōfiteus
io se priꝝ de rebꝝ hūanis
scripsisse: postea de diuinis
quia diuine iste ab hominibꝝ in
stituta sunt: hec rō ē. **S**icut p̄oz
est inquit pictoz q̄ tabula picta
prioꝝ: faber q̄ edificium: ita prio
res sunt ciuitates: q̄ ea que a ci
uitatibꝝ sūt instituta. **D**icit aut̄
se prius scripturuz fuisse de dijs

postea de hominibus. **S**i de om
ni natura deorum scriberet qua
sibi de aliqua scribat et nō de oi
aut vero etiam aliqua: licet nō
omnis deorum natura non p̄oz
debeat esse q̄ hominum. **Q**uid
est q̄ in illis tribus nouissimis li
bris deos certos et incertos et
selectos diligenter explicans:
nullam deorum naturā preter
mittere videt. **Q**uid est ergo q̄
ait: si de omni natura deoꝝ et ho
minū scriberem: prius diuina ab
soluissem q̄ hūana attigissem?
Aut em̄ de oi natura deoꝝ scri
bit: aut de aliqua: aut oīno d̄ n̄
la. **S**i de omni: p̄ponenda est vti
q̄ rebꝝ humanis. **S**i de aliqua
cur non etiam ip̄a res p̄cedat
humanas? **A**n indigna est p̄fer
ri etiam vniuersę nature homi
nū ps aliqua deoꝝ? **E**d si mul
tū est: vt aliqua pars diuina p̄e
ponatur vniuersis rebꝝ huma
nis saltem digna est vel romāis
Rerū quippe humanarū libros
non quantū ad orbē terraz: sed
q̄stū ad solaz romā p̄tinet sc̄psit
Quos tū rerum diuinarū libris
se dixit scribendi ordine merito
p̄tulisse vel p̄scripsisse: sic picto
rem tabule picte: sic fabrū edifi
cio: aptissime confitens q̄ etiaz
iste res diuine sicut pictura: sicut
structura ab hominibus institu
te sūt. **R**estat vt de nulla deoꝝ
natura scripsisse intelligat: ne
q̄ hoc apte dicere voluisse: s̄ in
telligentibus reliquisse. **U**bi ei
dicit non omnis: v̄sitate quidem
intelligitur aliqua. **S**ed potest
intelligi et nulla: qm̄ q̄ nulla est:
nec omnis nec aliqua ē. **H**ā vt ip
se dicit: si ois esset natura deoꝝ
de qua scriberet: scribendū ordi
ne rebꝝ hūanis p̄ponēda esset
Ut aut̄ et ip̄o tacete veritas cla
mat: p̄ponenda eēt certe rebꝝ
humanis: etiam si non omnis sed
saltē aliq̄ eēt. **R**ecte autem post
ponit: ergo nulla est. **N**on itaq̄
rebꝝ diuinis anteferre voluit
res hūanas: s̄ et rebꝝ veris volu
it anteferre res falsas. **I**n his

demōibus
mal vt pro
bat p̄ dicta
varro. est
at sc̄dū q̄
h̄ demō in
greco s̄z i
doꝝ vij. cri
mologiarū
d̄z q̄ si q̄z
futuroꝝ p̄
sci v̄n ap̄o
e os distin
guūt demo
nes i cacode
mōes et ca
lodemōes.
id ē malos
demones et
bonos. **L**a
ros ei idē ē
q̄d malū. et
calos idē ē
q̄d bonū.
Uarro
nil igit
tur 2c. **I**n b
ca. 2 firmat
aug. h̄ q̄d s̄
dixerat cōij
ciēdo d̄ mē
te varronis
vicz q̄ var
ro male sen
serit d̄ dijs
q̄d q̄uis n̄
auderet pa
lā exp̄mere
dedit tū h̄
s̄bitū itelli
gere et facit
aug. i h̄ ca.
duo p̄io cī
f̄citaz dicta
varrois. et
postmodū
ibi. aut ei d̄
oi nafa 2c.
A ill dicit
arguit ad p
pos̄itū suū
vbi etiā fa
cit duo. qz
p̄io p̄oit i
rētū suū ex
dicit varro
nil q̄ponit
i h̄ ca. sc̄do
ibi. ita se li
bros p̄bat i
rētū d̄ cis
eius d̄ c̄ita
tis s̄ li. iij.
es. xxij.

Deinde illud quale est rē. In hoc capitulo ostēdit angustinus quō varro distinxit triplicem theologiam. ad est ratiōe vel sermōe de dijs. Nam theologia dicit a theos quō est deus et logos sermo vel ratio. Et facit in hoc capitulo duo. nam primo ponit triplex genus the

ologic. s̄m varro nem. ostendens quomodo singula nominant. **Pr**imo dicit. primo inquit dicit. prosequitur dicit varronis de singulis illis tribus generibus. **Qu**artū ad primum est sciendum quā ista diuisio triplicis theologie quam h̄ ponit varro concōdat eū quā posuit scēvola ponit super h̄. i. iij. cap. xvij. et forte accepit eam a scēvola qui scēvola precessit eū tpe.

Primū inquit rē. hic prosequitur aug. varro dicit quā ad singula genera predictę theologie. Et s̄m quō sūt hie tria genera. s̄z hoc dicitur hec p̄s in tria. Nam p̄mo prosequitur dicit varronis de theologia poetica.

Secundo de theologia physica.

Tertio de theologia civili. scđa pars est ibi. videamus quid de altera. tertia ibi. dixerit aliquis hec duo. **Qu**artū ad p̄mū genus. varro satis potuit et aud̄bat dicere ex p̄esse illud quod sentit. unde illud

gen̄ ex p̄esse ip̄robat. tāq̄ r̄ dijs opprobriōsū. nā poete fingūt deam ynā nātā ex capite iouis. s̄. minervā que est dea sapientie. seu potius dea artium. ponunt etiam bacchum. qui est deus vini nātum ex femore iouis. nam fingunt quō semele concepit bacchum ex ioue qua postmodum fulminata p̄uulq̄ fetus esset maritus ad partum iuppiter alligauit eam femori suo donec compleretur tempus maturitatis eius. **U**nde ou

em̄ q̄ scripsi de reb̄ hūanis secū r̄ ē historā rex gestarū q̄ aut̄ de his quas dīnas vocat: qd̄ nisi opinōes rerū vānarū: hoc ē nimir̄ quō voluit subtili significatōe mōstrare n̄ solum scribēs de his posteriq̄ de illis s̄ etiā rōnē reddēs: cur id fecerit. **Q**uod si tacuisset alit̄ h̄ factū eius ab alijs fortasse defenderet. **I**n ea vero ip̄a rōne quā reddidit: nec alijs q̄c̄s reliq̄t p̄ arbitrio suspicari: et satis pbauit hoies se p̄posuisse illiut̄ hoim nō naturā hoim nature deorū. **I**ta se libros rex dīnarū nō dicitur q̄ p̄tinet ad naturā: s̄z de falsitate q̄ p̄tinet ad errorem scripsisse. **Q**uod ap̄tius alibi posuit sicut in quarto libro cōmētorū: ex natura formula se scripturū fuisse n̄ nouā ipse conderet ciuitatem. **Q**uia x̄o iā veterē inuenerat: n̄ se posse nisi ei cōsuetudinē sequi. **Ca. V.**

Deinde illud quale est rē. tria genera theologie dicit esse. id est rōnis q̄ d̄ dijs explicatur: eorūq̄ vñū mythicon appellari: alterū physicon: tertium civile. **L**aii si vsus admitteret genus quō primū posuit fabulare appellarem: sed fabulosum dicamus: a fabulis euz mythicon dictum ē: quoniā mytos grece fabula dicitur. **S**cđm autē vt naturale dicitur iā r̄ cōsuetudo locutiōis

dijs libro tertio de fastis. **E**xpletum est patrio corpore matris opus. **S**imiliter etiā vulcanus fingitur de femore iouis esse nātus s̄m isidorum libro. vij. ethymologiarū. **I**te fingūt dea ex guttis sanguis cē nātā pura venerē. nā vt patet i scintillario poetarum. fun

admittit. **T**ertium etiam ipse latine enunciauit: quō civile appellatur. **D**einde ait. **M**ythicon appellat quō maxie vt poetę: physico: quō phi: civile quō phi. **P**rimū inquit quō dixi: in eo sunt multa contra d̄ gnita tem et naturā imortalium ficta. **I**n h̄ em̄ ē vt de alio ex capite: alio ex femore sit: alius ex guttis sanguinis nāt: in h̄ vt dicitur furati iunt: vt adulterauerint: vt fuerint hoī. **D**eniq̄ in h̄ oia dijs attribuunt: quō nō in hoim s̄ etiā quō in cōtēpmissimū hoim cadere p̄t. **H**ic certe vbi potuit: vbi ausus ē: vbi p̄punitū putauit: quō tā mēdacissimis fabulis nature deorū fieret iniuria: sine caligine vlli abiguitat̄ exp̄sit. **L**oquebat̄ em̄ non de naturali theologia: nō de civili s̄ de fabulosa: quā libere a se putauit cē culpādā. **U**ldeamus quō d̄ altera dicat. **S**cđm gen̄ ē inquit quō demonstrauit: d̄ quō multos libros phi reliq̄rūt. **I**n quō ē: dii quō sunt: vbi: quō genus quale: ex quo nam tpe: an a sempiterno fuerint: an ex igne sint vt credit heraclitus: an ex numeris vt pythagoras: an ex atomis vt epicurus. **S**ic alia que facili intra parietes in schola: quō extra i foro ferre p̄t aures. **N**ihil i hoc genere culpauit quō physicon vocauit et ad philosophos pertinet: tantū eorum inter se controuersias cōme

gunt saturnus patris sui celi vultu abicidisse et i mare proiecit. et ipso forum cruore spumaq̄ maris venere esse natam. **I**tem fingunt deos furari. nā mercurius fingit esse deus furum. fingitur aut̄ 3. vt patet libro. ij. meti: a mor̄pt. oscos boves pilei furatus fuisse euz videre eos sine custodia et abscondisse eos in silua. **I**tem fingunt apolline captum amore filie admen regis idos q̄ seruauit admeto sub specie pastoris. de quo ovidius facit mentem onem libro secundō metamorphoscos. et aug. infra libro. xij. capitulo. **I**te fingunt deos adulteria commisisse. sicut de ioue summo deorū dicitur fuit supra libro. iij. capitulo. et de adulterio martis cum venere dicitur fuit libro. iij. ca. x. **U**ldeamus quō d̄ altera rē. **D**icitur prosequitur dicit varronis de theologia physica de qua varro recitat diuersas opiniones philosophorum. nam multi philosophi quō

imaginatio non transcendit corporalia. credebant deos cē corpa quedā. et id̄ quales opinōes habuerūt corponb̄ tales habuerūt de dijs. **E**t notat h̄ aug. quō varro h̄c theologia nō ip̄robat tāq̄ fictā et falsam. sed dicit quō diuersitas opinōnū quō h̄nt phi de dijs facili audiunt i sehol̄ quō extra i p̄lis. quō in varro h̄c theologia poetica rep̄bauerit tāq̄ falsam. eam tñ nō negauit quin libenter audiretur a populis.

Un istos ciuiles 7c. hoc die augustinus q: varro libere euomuit. id est expressit mentione sua d: dijs fabulosos dices eos falsos et fictos et idco eum necessario concedere de dijs ciuilibus.

Dicas quippe fabulosos 7c. Dic reprehendit dicitur varronis qua distinxit triplex genus deoz 7 ostendit augustinus q: sic non est distinguendum. q: d: pertinetes ad fabulosam 7 ciuilem sicut idem. 7 to potuit aliter rationabiliter distinxisse. 7 potest interio augustinus.

Sequestrata igitur 7c. Die ostendit q: a dijs scentis 7 ciuilibus non sit vita eterna speranda. 7 pmo probat interio ex deorum verozq: turpitudine. Secundo ibi. hec euz dicimus. Excludit quandam responsonem q: dari potest in defensionem falsoz deoz. In pma ho pre dicit se velle sequestrare theologiaz naturalē ab hiraclaru. q: d: ista infra li. viij. quasi p totū differendū erit.

Hec cū dicim? 7c. Dic reprobat quandam responsonem. 7 facit hic duo. q: pmo illaz responsonem q: dicit ea que fiunt a poetis turpiter fieri. nō autē que a sacerdotibus in cultu deoz reprobar p rationē. Secundo ibi. deniq:

Quid hic agit humanum q: uis excellentissimum ingenium? Quid tibi humana licet multiplex ingensq: doctrina in his angustijs suffragatur? Naturales deos colere cupis: ciuiles coges. Inuenisti alios fabulosos in quos liberius quod sentis euomas: **U**n istos ciuiles velis nolisve profundas? Dicis quippe fabulosos accommodatos esse ad theatrum: naturales ad munduz: ciuiles ad urbem: cum mundus op' sit diuinum: vrbes xō 7 theatra sint hominum: nec alij d: rideantur in theatris q: qui adorantur in templis: nec alijs ludos exhibeatis q: qui bus victimas imolatis: quāto liberius subtiliusq: ista diuideres dicens: alios esse deos naturales: alios ab hominibus institutos. Sed de institutis aliud habere litteras poetarum: aliud sacerdotū: vtrasq: tamen ita esse inter se amicas cōsortio falsitatis vt grate sint vtręq: demonibus quibus inimica ē doctrina veritatis. **S**equestrata igitur paululu? theologia q: naturalem vocant: de qua postea differendum est: placet ne tandem vitam eternā peti aut sperari a dijs poeticis 7 theatricis: ludicris: scenicis? **A**bsit. Immo auertat deus verus tam immanem sacrilegamq: dementiā. **N**ūquid ab eis dijs quibus hec placent: 7 quos hec placant cum eozum illic crimina frequententur: vita eterna poscenda ē? **N**emo vt arbitroz vsq: ad tantum precipitium furiosissime impietatis insanit. **N**ec fabulosa igitur: nec ciuili theologia sempiternā quisq: adipiscitur vitam. **N**lla eniz de dijs turpia fingendo seminat: hec fauendo metit. **N**lla mendacia spargit:

hec collegit. **N**lla res diuinas falsis criminib' insectat: hec eozū criminū ludos in diuinis rebus amplectit. **N**lla de dijs nefanda figmēta hominum carminibus personat: hec ea deozū ipsozū festiuitatibus consecrat. **F**acinoza 7 flagicia numinū illa cantat: hec amat. **N**lla prodit aut fingit hec aut attestat vers aut oblectatur 7 falsis. **A**mbe turpes: ambeq: damnabiles. **S**ed illa que tharica ē: publicā turpitudinē pfitetur ista q: vrba est illi' turpitudine ornatur. **H**incine vitæ eterna sperabit: vñ ista breuis tpalissq: polluit? **A**n vero vitam polluit cōsortiū nefarium hominū: si se inscrunt affectionibus 7 assensionibus nostris: 7 vitā nō polluit societas demonū qui colunt criminibus suis? **S**i ver' q: mali: si falsis q: male? **H**ec cū dicimus videri fortasse cupiā nimis harū rerū ignaro pot: ea sola de dijs talib' indigna maiestate diuina 7 ridicula detestabiliaq: celebrari: que poeticis cantant carminib': et ludis scenicis actitant: sacra vero illa que non histriones sed sacerdotes agūt ab omni esse dedecore purgata 7 aliena: hoc si ita esset nunq: theatricas turpitudines in eozum honorem quisq: celebrandas esse censeret: nunq: eas ipi d: preciperēt sibi met exhiberi. **S**ed ideo nihil pudet ad obsequium deozum talia gerere in theatris: quia similia geruntur in templis. **D**eniq: commemoratus auctor ciuilem theologia a fabulosa 7 naturali: tertiā quādam sui generis distinguere conaretur: magis eā ex vtrazq: tēperatam q: ab vtrazq: se paratam itelligi voluit. **A**it enim: ea que scribunt poete minus esse q: vt populi sequi

comemoratus. re probat idem per dicta varronis. vbi sciendum. q: augustinus adducit contra responsones duo dicta varronis. quozū pmo dicit theologia m ciuilem distinxit a duabus alijs. non sicut onodis paratum. quia nihil cōmune habet cū eis. immo habet aliud quid commūne cū vtrazq: et ab vtrazq: scilicet taz poetica q: naturalium accipit magis nō debet accipere a theologia naturali. **E**t in hac auctoritate varronis tūgitur illud qd: debet fieri. **A**liud vero dicitur varronis exprimit illud quod ē factuz quia licet theologia ciuilis magis deberet cōuenire cū naturali q: fabulosa seu poetica. tñ quia poetica causa delectatōis scribebant etiam delectabilia. ideo populus fuit magis inclinatuz ad poetas q: ad phisicos. hoc ē naturalia scribentes. **E**t sicut dicit augustinus in reueritate poete talia scripserūt qualia d: volebat scribi et a populo exhiberi taz in monib' q: etiaz in teatro vt als libro secundo dicitur fuit.

Uocat igitur. In h ca. ondit. b. au. Ca. VII
gusti. quod iste due theologie. viz civilis et po
etica se hnt ad inuicem. et pbat in h ca. duo. na
pmo pbat q theologia civilis n distinguit a poetica
sicut oino disparta. Secdo ibi. epulones et. ondit q ci
uilis no sit bone

stior qua poetica
Circa pmo vero
duo fac. q: p^o co
cludit et dicit i p
cederi ca. q theo
logia fabulosa re
uocat ad civilem
taqz ueniens. vt
p3 ex imediare di
ctis et allegatis.
Uocat at theolo
gia poetica q scz
di poetica ab et
auctoribus fa
bulosaz. q: fabu
losis tradit et the
atrica. q: in thea
tro extra scenam. i.
domicula poeta
ruz actrabant a
mimis. et scenica
q: in scena a poe
tis recitabat et ca
nebat. Secdo ibi.
et hec tota. ondit
q theologia fa
bulosa sit qda pl
theologie civilis
et no sicut ps que
da a toto abscisa
et vit totu adhe
res. s3 sic ps que
suo totu optico
gruit. et h pbat.
q: tales sunt effi
gies deoz in repl
ales describunt
a poetis. vt patz
discutiedo. Lon
star aut q dñ tem
ploz et qz sacer
dotes et p3s eo
lur pner ad the
ologia civilem. et
ita videt manife
ste q theologia
civilis q ad deos no distinguit a fabulosa. imo uerit
cu ca. sicut totu cum pre. q: civilis h3 duas pres. i. du
os modos colēdi deos cosdē. quoz vnus est in templ
et pner ad sacerdotes et alter in teatro et pner ad
poetas. et etiā est ps theologie civilis et alia causa. qz
scz theologia civilis multo plures deos h3 qz fabulo
sa sed tñ nullū h3 fabulosa que non habeat civilem.
b **A**pollo epheby. Epheby dicit lucidus et torpber. et sic fingeat simulacrū apollōis. i. solis. id aut
sic pingit m isid. q: sol qridie onit et noua luce nascit.
c **N**unqd diana et. dianā theatricā vocat dianam

debeat. q at phi plusq vt ea
vulg^o scrutari expediat. que
sic abhorret iqt: vt tñ ex vtro
q genere ad civiles rōes as
supta sint nō pauca. Quare
q sunt cōia cū pprijs vna cū
civilib^o scribem^o. Equibus
maior societas v3 esse nobis
cū phi qz cum poetis: non g
nulla cū poetis. Et tñ alio lo
co dicit de generatōib^o deo
rū magi ad poetas qz ad phi
sicos fuisse plos icliatos. hōi
xit qd fieri debeat. ibi ei qd fi
at. Physicos dixit vtilitatis
cā scripsisse: poetas delecta
tōis. Ac p h ea q a poetis cō
scripta plī sequi n debēt: cri
mia sunt deoz: q tñ delectāt
et plos et deos. Delectatiōis
em causa sicut dicit scribunt
poete non vtilitatis: ea tamē
scribūt que dij expetāt: popu
li exhibeant.

Capitulum. VI.

Uocat igitur ad
theologia civile the
ologia fabulosa the
atrica: scenica indignitatis
et turpitudinis plena. Et hec
tota q merito culpāda et re
spuēda iudicat. ps hui^o est q
colēda et obseruāda cēset. nō
sane ps incōgrua sicut osten
dere istitui: et que ab vniuer
so corpe aliena importūe illi
pnexa atqz suspēsa sit: s oino
psona tanqz eiusdē corporis

que in teatro colebat mox poetico q fuit dea venoto
rum. et ideo pingebat cum arcu et sagitta. et est eadem
cū luna. ideo aut pingebat cū arcu et sagittis. q: radu
os ex se luna emittit. vt patz p Isid. li. viii. etymolo
giar. Urbanā deā vocat civile. que in tēplo colebat q
etiā fingeat cūz
armis et nō sim
plicat vt hgo. i. n
solū vt vna hgo
simplex. i. mitis.
et māsueta. s3 cō
posita vt h gmez
deceat cē d. Nū
qd scenicus apo
lo et. vult dicere
q apollo scenie
i. q in cena colif.
fingit eodē mō te
nēs citharā sicut
apollo delphie.
i. sic apollo apd
delphos in tēplo
suo tener. vbi tñ
fuit pcpuum tē
plū suū. Iō vero
cū cithara fingit
q: fm isid. lib. v.
etymologiarum.
apollo prim^o cū
tharā inuenit.
d **Q**uid d ipo iou
ue et. hōdit au
gusti. et qda dea
i. nutrice iouis
quā posuerūt in
capitolio qdā ro
mani. q: ipi et fite
bant in facto iou
uē fuisse hoies. et
p 3ns multoma
gis alios deos cū
iupiter sit sūm^o
eoz. Istud aut sa
crū nō fuit poeta
rū. sed ciuū et p
ner ad theologia
civilem. Nutric
ho iouis h3 remi
giū sup marū fī
git uesta frefris
q: ignis terrestris
r utrit ignem cele
stem. Quid^o ho li. v. d fastis dicit nutrice iouis fuis
se caprā hamalthee. cuius lacte nutriebatur iupiter.
quem natis hamalthea in silua absconderat ne a saturno
filios suos deuorante iupiter inuentus fuisset. et
dedit sibi lac capre sue quā postmodum iupiter ad ce
los transtulit et lucet in celo iam signū quod vocatur
capricornus. f **N**onne arrestari sunt euemero. i.
tali auctori et scriptori greco. de quo fact. b. aug^o. me
rionē infra li. viii. ca. rrvii. g **E**pulones etiā et. b
ondit aug^o. q: civil theologia etiā qstrū ad illā pte q ad
tēpla et sacerdotes pner nō est honestio: nec decetioz

memby uenierissime copu
lars. Quid em aliud ondit
illa simulacra forme etates
sexus habitus deozū? Nun
quid barbarū iouem: imber
bez mercuriū poete habent
pontifices nō habēt Nunqd
priapo mimi: non etiā sacer
dotes enozmia pudenda se
cerūt? An aliter stat adozan
dus in locis sacris: qz pcedit
ridendus in theatris? Nam
saturn^o senex apollo ephe
bus: ita psōe sunt hystriouū
vt nō sint statue delubrozuz?
Cur forculus q foribus pest:
et limentinus q liminidū sūt
masculi: atqz inter hos car
dea femina est q cardinē ser
uat? Hōne ista in rex diuina
rum libris repiunt que gra
ues poete suis carminibus i
digna duxerūt Nunqd dia
na theatrica portat arma: et
urbana simpliciter virgo est
Nunqd scenicus apollo ci
tharista est: et ab hac arte del
phicus vacat? S3 hec hone
stioza sunt i cōpatione turpi
ozum? Quid de ipso ioue sen
serunt: q eius nutrice in capi
tolio posuerunt? Nonne ar
testati sunt euemero qui om
nes tales deos nō fabulosa
garrulitate. sed historica dili
gentia hoies fuisse mortales
qz scripsit? Epulones etiā g
deos parasitos iouis ad ei^o

fabulosa et pri-
 mo pbat hoc ex
 ritu et modo et ca-
 colendi deos in re-
 pl. scdo pbat idē
 ex pditione facer-
 dorū p quos co-
 lunt in tēplo ibi.
 Eosdē tñ boies.
 pmo oñdit. pposi-
 tū suū ex his que
 parēt scdo oñdit
 q male lz sentit e-
 de dñs q latēt ibi.
 Quid de sacris.
 et pmi pbat tñ
 plicē pmo ex co-
 lendi mō. scdo ex
 cā ibi. vñ etiā il-
 lud. tertio ex loco
 ibi. sacra sunt iu-
 nonis etc. Quan-
 tū ad pmiū scien-
 diū q sicut s. li. iij.
 ca. xvij. cū d lecti
 sternis deoz age
 ref dicitur fuit q
 p sueuerūt roma-
 ni in honore deo-
 rū ipos quasi ad
 epulas et iuuia
 inuitare. et p p b
 lectos sternere q
 bus dñ recūberēt
 tangit hō hic au-
 gu. q in cōiuitio
 iouis posuerunt
 sacerdotes para-
 sitos. i. paros ad
 mensā iouis. q s
 parasitos deos fa-
 ciebat epulones
 i. quasi sil epulā-
 tes cū ioue v au-
 gusti. pemptibi-
 liter de eis loquē-
 vocat eos epulo-
 nes. i. voraces et
 glutones. sicut et
 alias supra deos
 epulōes et heluo-
 nes vocat. Dicit
 g. augusti. hic. q
 modus colendi q
 fuit in tēplo non
 differt a cultu mi-
 mico. quo solent
 mimi in theatro
 deos effigiarē. et
 tñ iste modus co-
 lendi fuit a var-
 rone approbatus
 b. **U**n etiā illud

mensam qui constituerūt qd
 aliud q mimica sacra esse vo-
 luerunt. Nam parasitos iou-
 is ad eius conuiuium adhi-
 bitos: si mimus dixisset: risuz
 vtiq; quesisse videret. Clar-
 ro dixit. Non cum irrideret
 deos: sed cum cōmendaret
 hoc dixit: diuinarum non hu-
 manarū rerū libri hoc eū scri-
 psisse testant. Nec vbi ludos
 scenicos exponebat: sed vbi
 capitolina iura pandebat.
 Deniq; a talib; vincitur et fa-
 retur: sicut forma hūana de-
 os fecerunt: ita eos delecta-
 ri humanis voluptatib; cre-
 didisse. Non enim et maligni
 spiritus suo negotio defue-
 rit has noxias opiniones hu-
 manarum mentiu ludifica-
 one firmarent. **U**nde etiā
 illud est q herculis edituus:
 ociosus atq; feruatus: lusit
 thesseris secuz vtraq; manu
 alternante: in vna constitu-
 ens herculem: in altera seip-
 sum: sub ea conditione vt si
 ipse vicisset: de stipe templi
 sibi cenam pararet: amicam
 q; conduceret. Si autem vi-
 ctoria herculis fieret: hō idē
 de pecunia sua voluptari her-
 culis exhiberet: et deinde cuz
 a seipso tanq; ab hercule vi-
 ctus esset: debitam cenam et
 nobilissimam meretricē lau-
 rentinam deo herculi dedit.
At illa cum dormiuisset in tē-
 plo vidit in somnis herculez
 sibi esse commixtum sibiq; di-
 xisse: q; inde discedens cui p-
 mum iuueni obuia fieret apd
 illum esset inuentura merce-
 dem: quā sibi credere debe-
 ret ab hercule p solutam. **A**c
 sic abeunti cum primus iuue-
 nis ditissimus taruntius oc-
 currisset: eamq; dilectam se-
 cū diutius habuisset: illa he-
 recde relicta defunctus est.
Que amplissimā adepta pe-
 cuniam ne diuine mercedi vi-
 deref i grata: quod acceptis-

simum putauit esse numini-
 bus: populū romanum etiā
 ipsa scripsit heredem: atq; il-
 la non comparate inuentuz
 est testamentū: quibus meri-
 tis eam ferunt etiā honores
 meruisse diuinos. Nec si poe-
 te fingerent: si mimi agerent
 ad fabulosam theologiam di-
 cerent proculdubio pertinere:
 et a ciuili theologie dignita-
 te sepanda iudicaret. **C**um
 vero hec dedecora: non poe-
 tarum sed populozum: non
 mimozum sed sacrozum: non
 theatrozum sed templozum
 id est nō fabulose sed ciuili
 theologie: a tanto auctore p-
 duntur non frustra. **H**istriones
 ludicris artibus fingunt deo-
 rum que tanta est turpitudi-
 nem: sed plane frustra sacer-
 dotes velut sacris ritibus co-
 nantur fingere deozum que
 nulla est honestatem. **S**acra
 sunt iunonis: et hec in eius di-
 lecta insula samo celebrant
 vbi ad nuptum data est ioui.
Sacra sunt cereris: vbi a plu-
 tone rapta proserpina queri-
 tur. **S**acra sunt veneris: vbi
 amatus eius adonis aprino
 dente extinctus iuuenis for-
 mosissimus plangit. **S**acra
 sunt matris deozum vbi atys
 pulcher adolefcēs ab ea dile-
 ctus et muliebriz zelo abscisus
 etiam hominum abscisozum
 quos gallos vocant infelici-
 tate deploratur. **H**ec cum de-
 formioza sint omni scenica fe-
 ditate: quid est q; fabulosa d
 dñs figmenta poerarum ad
 theatrum videlicet pertinen-
 tia velut secernere nituntur
 a ciuili theologia quam per-
 tinere ad vrbem volunt qua-
 si ab honeste et dignis indigna
 et turpia. **I**taq; potius est vñ
 gratie debeant histrionibus
 qui oculis hominum peper-
 cerunt: nec omnia spectaculis
 nudauerunt: que sacrarū
 edium parietibus occulunt.

est etc. hic oñdit
 aug. q; in cā de
 os colendi nō est
 maior honestas
 ti: cologia ciuili
 q; fabulosa et p
 bat q; quādā me-
 rericē quā roma-
 ni deā fecerūt q; p
 p m romanum
 scripsit heredem
 suū. de q; meretricē
 ce dicitur est. s. vel
 for: ita ista d qua
 fit b mēto fuit
 vna alia. et sic co-
 luerūt deas mere-
 trices. **N**arratio
 nē hō que b reci-
 taf ab aug. d cōf-
 tūo. i. custode ce-
 turore edis hercu-
 lis. q; decijs dus
 bus manib; lusit
 fortunaz manus
 vnus attribus
 sibi. et fortunā ad
 terius herculi ad
 dicta meretricē.
 ponit etiā macro-
 bi de saturnali-
 li. i. et addit q; h
 ptingit tpe an-
 q; fuit q; rex ro-
 manoz et q; mere-
 trix illa fuit se-
 pulta in loco cele-
 berrimo curiaf
 et qd; pstrurū fu-
 it q; sacrificiū p
 flaminē dñs ma-
 nib; sacrificaret
 vñ non videt mo-
 crobi p scire q; ip-
 sa sacra sit dea s;
 q; dñs manib; p
 ea sacrificiuz fie-
 ret dñ. manes se-
 dñ ifernales seu
 infernalū aiaz.
Sacra sūt iu-
 nonis. hic oñdit
 b. aug. et locis i
 qbus celebraban-
 tur potissime sa-
 cra deoz q; n. ma-
 io: honestas erat
 in theologia ciu-
 li q; fabulosa. nā
 ibi potissime cele-
 brabantur sacra
 deozum vbi poe-
 te fingūt. aut for

te historice et vere narrant turpitudines deorum commissas, sicut sacra iunonis in samo insula potissime celebrabant. vbi ipsa ioui desponsata fuit sibi suo. Et sic sacra cereris celebrabant potissime vbi filia eius perperina que dicitur inferni rapta fuit a plutone deo inferni qua ceres ibi rapta fuitam questiuit et cultores cereris in memoria illius facti ibi querebant. fuit autem locus iste in sicilia secundum ovidium lib. viij. de fastis vbi narrat fabulam de rapta perperina. In sacra veneris coluntur a sacerdotibus vbi adon vel adonis eius amantissimum fuisse interfectum ab apollo et singulis annis plangitur a sacerdotibus et cultoribus veneris. de quo fabula fingit ovidius libro x. metamorphoseos. vbi dicitur quod venus instructa et antiquariis celebrari cum lectu dicitur lucru dicitur ezchielis. viij. Ecce ibi mulieres plangentes adomide. Dicitur etiam hieronymus quod fabulas adonnis fuit iuuenis pulcherrimus amantissimus veneris quod primo occisus est in mense iulio. deinde reuixerat. vt narrat. cuius anni uersaria celebrantur solentate in qua plangitur a mulieribus quasi mortuus. et postea reuiuiscens canit atque laudat. In sacra matris deum. id est deum que berechynthia appellatur precipue celebrantur. vbi arys iuuenis pulcherrimus fingitur ab ea castratus. In cuius facti memoria etiam sacerdotes cybelis et galli dicuntur plangunt aryn castratum sua propria infelicitate. quod etiam veraciter et realiter in templis castrat seipos vt factum illud expresserepserent. De illis vero gallis et cybele zelo muliebri aryn castrante dixi supra libro. iij. capitulo. iij.

Quid de sacris eorum boni sentiendum est que tenentibus operiuntur: cum tam sint detestabilia que perferuntur in lucem. Et certe quid in occulto agant: pabscisos et molles ipsi viderunt. Eosdem tamen homines infeliciter ac turpiter enervatos atque corruptos nunquam occultare potuerunt. Per suadeant cui possunt se aliquid sanctum pertales agere homines. quos inter sancta sua numerari atque versari negare non possunt. Rescimus quid agant. sed scimus per quales agant. Nouimus autem quem agant in scena: quem nunquam vel in choro meretricum vbi nemo absconditus aut mollis intrauit. et tamen etiam ipsa turpes et infames agunt: neque enim ab honestis agi debuerunt. Que sunt ergo illa sacra quibus agendis tales elegit sanctitas: quales nec timelica in se admittit obscenitas.

Ca. VIII

Atem habent ista physiologicas quasdam sicut aiunt. id est naturalium rationum interpretaciones. Quasi vero nos in hac disputatione physiologia queramus et non theologia. id est rationem non nature esse sed dei. Quis enim quod verum est ad propositum. nam hic de theologia agit non autem de physiologia. id est de ratione dei non nature alterius. sed qua dei. Secundo ibi. si autem interpretaciones rationis naturalis quam faciunt sequitur propositum. nam dicunt quod mater deorum est terra. ex quo sequitur quod dii geniti sunt terrestres. Tertio ibi. verum quod modo ratio arguit contra eam. quod quedam sunt in cultu deorum que sunt contra naturam sicut sunt absconditi et molles. de quibus dicitur est in precedenti eadem muliebria patiebantur. id est masculi se super os uerunt. Quarta ibi. deinde si ista ratio arguit contra eam. quod eodem modo. quo excusantur theologia civilis. posset excusari theologia fabulosa. et facit hic duo. quod primo probat exemplum de sarurno filii

ostendit ex qualitate sacerdotum quod nulla honestas sit vel fuit in cultu deorum. ex quo probatur tam fedos et inonestos sacerdotes quod sunt etiam scenicis inonestiores sacra celebrabant et tamen scenici sunt infames. quos propter nimiam turpitudinem histriones scenici in suam societatem non admittent. quod licet histriones emulatione quam galli realiter faciunt in theatris fingant singulis quibusdam non tamen eam realiter faciunt sed eas horrent. Vocat autem hic augustinus obscenitatem theatri temelica. a temelice scenicis choragantibus liris. et cybaris secundum istud. li. xviij. etymologiae preteritum nebar. s. in theatro dum agebat ludum scenici qui dicitur sunt temelici. eo quod stantes super pulpetum quod temelice vocabatur carabatur vnum temelici inter officiales scenicos ponunt.

Ca. VIII

Atem habent ista rationes. In vera autem theologia opus dei terra non mater. Verum tamen quoquo modo sacra eius interpretentur et referant ad rerum naturam: viros muliebria pati non est secundum naturam sed contra naturam. Hic morbus: hoc crimen hoc dedecus habet iter illa sacra professionem: quod in vitiosis hominum moribus vix habet inter tormenta confessionem. Deinde si ista sacra que scenicis turpitudinibus conuincunt esse fediora hinc excusant atque purgantur quod habent interpretaciones suas quibus ostendatur rerum significare naturam: cur non etiam poetica similiter excusentur atque purgantur. multa enim et ipsi ad eundem modum interpretati sunt usque adeo

non est ad propositum. nam hic de theologia agit non autem de physiologia. id est de ratione dei non nature alterius. sed qua dei. Secundo ibi. si autem interpretaciones rationis naturalis quam faciunt sequitur propositum. nam dicunt quod mater deorum est terra. ex quo sequitur quod dii geniti sunt terrestres. Tertio ibi. verum quod modo ratio arguit contra eam. quod quedam sunt in cultu deorum que sunt contra naturam sicut sunt absconditi et molles. de quibus dicitur est in precedenti eadem muliebria patiebantur. id est masculi se super os uerunt. Quarta ibi. deinde si ista ratio arguit contra eam. quod eodem modo. quo excusantur theologia civilis. posset excusari theologia fabulosa. et facit hic duo. quod primo probat exemplum de sarurno filii

de deo ut si
 gis a poetis q̄ theo-
 logia poetica
 posset excusari p̄
 interpretatōes rōnū
 naturalū sic et theo-
 logia civilis. et tñ n̄
 obstat b̄ h̄mōi i
 terpretatōibz repro-
 bat. **A**firmat at̄
 interpretatōes de sa-
 turno p̄ varronē
Aut aut̄ b̄ sciēduz
 q̄ oī poētae fabu-
 lule subest aliqd̄
 sitat̄ fm̄ intēctō
 nē poete fabulaz
 fingētis. vñ fm̄
 istō. li. viij. erby.
 officū poētae ē
 veritatē ipam sb̄
 d̄bus dā tegumō-
 tis enarrare. vñ
 aliq̄ fabule h̄nt ex-
 positōes physica.
 aliq̄ historica. et
 aliq̄ moralē. **E**x-
 positio d̄o fabu-
 le de saturno filii
 os deozate quā
 h̄ponit auḡ. est
 expositio physici-
 ca. h̄z et alia expo-
 sitōes historica. q̄
 s. saturn⁹ rex cre-
 te p̄ iouis i veri-
 tate fuit erga fili-
 os suos multuz
 crudel. **D**einde ibi
 b̄. **A**o nimirū d̄i-
 lio rē. affligit caz
 que prudētis vi-
 ri sic varro et alij
 poetica theologiam
 am reprobauerit.
 et nō civile. et dicit
 q̄ iō civile nō re-
 pb̄at exp̄sse. q̄ n̄
 audebāt. et iō re-
 pb̄at cā i suo sili
 reprobandō. s. po-
 etica q̄ sili ē al-
 teri. nā et abe voi-
 cant fabulose. et
 abe civiles. nā lu-
 di scēci q̄z tora-
 sba d̄st̄ i fabu-
 lis recitadis. cā-
 tadis et acitadis
 i cultu deoz civi-
 liū eribet.

Quō igit̄ vi-
 te eterne rē. b̄ cō-

ut qd̄ ab eis immanissimū et
 infandissimū dicit: saturnuz
 filios deuorasse ita nonnulli
 interpretent q̄ longinquitas
 temporis que saturni nomi-
 ne significat: quicqd̄ gignit
 ipsa consumat. **T**el sicut idē
 opinat̄ varro: q̄ pertineat
 saturnus ad semina q̄ in ter-
 ram de qua oriunt̄ iterū reci-
 dunt. **I**temq̄ alij alio modo
 et similiter cetera. **E**t tamen
 theologia fabulosa dicit̄. et
 cum oibus huiuscemodi in-
 terpretationibus suis reprehē-
 dit: abijcit improbat: nec so-
 lum a naturali que philoso-
 phozū est: verum etiā ab ista
 civili de qua agimus que ad
 vrbes populozq̄ pertinere
 asserit: eo q̄ de dijs indigna
 confinxerit: merito repudiā-
 da discernit. **E**o nimirū cō-
 silio: vt quoniā acutissimi ho-
 mines atq̄ doctissimi a qui-
 bus ista cōscripta sūt ambas
 improbandas intelligebant
 et illam scilicet fabulosam et
 istam civilem. **I**llaz vero au-
 debāt improbare: hanc non
 audebāt. **I**llam culpandā p̄-
 posuerūt: hanc eius similem
 cōparandā exposuerūt: non
 vt hec p̄ illa tenēda eligeret:
 sed vt cum illa respuenda in-
 telligeret atq̄ ita sine picu-
 lo eoz qui civilem theologi-
 am reprehendere metuebant
 vtraq̄ cōtempta: ea quā na-
 turalem vocant apud melio-
 res animos inueniret locuz
Ham et civilis et fabulosa am-
 be fabulose sunt: ambeq̄ ci-
 uiles: ambas inueniet fabu-
 losas qui vanitates et obsce-
 nitates ambarum prudēter
 inspexerit: ambas civiles q̄
 ludos scenicos pertinentes
 ad fabulosam: in deozum ci-
 uiliuz festiuitatibus: et in vr-
 bium diuinis rebus aduer-
 terit. **Q**uomodo igitur vi-
 te eterne dande potestas:
 cuiq̄ deozum isto: um tribui

tur: quos sua simulacra et sa-
 cra conuincunt dijs fabulo-
 losis apertissime reprobat̄
 esse similes formis: etati-
 bus: sexu: habitu: coniugijs:
 generationibus: ritibus: in
 quibus omnibus aut homi-
 nes fuisse intelliguntur: et p̄
 vnus cuiusq̄ vita vñ morte
 sacra eis et solemnia consti-
 tuta: hunc errorem insinu-
 antibus firmitatibusq̄ de-
 monibus: aut certe ex quali-
 bet occasione immundissi-
 mi spiritus: fallendis huma-
 nis mentibus irrepisse.

Capitulum IX.

Quid ipsa nimirū
 officia tam viliter
 minutatimq̄ con-
 cisa propter quod eis dicunt
 pro vnus cuiusq̄ pprio mu-
 nere supplicari oportere?
Unde non quidem omnia
 sed multa iam diximus. **N**ō
 scurrilitati mimice magi-
 q̄ diuine consonat dignita-
 ti: **S**i duas quisq̄ nutrices
 adhiberet infanti: quarum
 vna nihil nisi escam: altera
 nisi: ad hoc duas adhibuerūt
 deas: edulicam et potinam:
 nempe desipere: et aliquid
 mimo simile i sua domo age-
 re videretur. **L**iberum a li-
 beramento appellare volūt
 q̄ mares in coeundo per ei⁹
 beneficium emissis semini-
 bus liberentur: hoc idem di-
 cunt in feminis agere liberā-
 quam etiam venerem putāt
 q̄ et ipsas perhibeant semi-
 na emittere: et ob hoc libero
 eandem virilē corporis par-
 tem in templo poni: femine
 am libere. **E**t ob h̄ addunt
 mulieres attributas libero
 et vinum propter libidinem
 concitandaz. **S**ic bacchana-
 lia summa celebrantur insa-
 nia. **U**bi varro ipse confitē-
 a bacchantibus talia fieri nō
 potuisse nisi mente cōmota.

cludit d̄clusionē
 p̄ncipalr̄ intēctaz
 vñ q̄ a dijs cui
 libi nō ē vita eter-
 na magis sperā-
 da q̄ a dijs fabu-
 losis cū sint p̄ oia
 siles. et eos etiaz
 fuisse homines alē
 q̄n̄ ipse effigies d̄
 oī ostendunt.

Capitulum IX.

Quid ipsa nimirū
 a minū rē. **I**n
 h̄ ca. ondit auḡ.
 ex officijs deoz ci-
 uiliū q̄ nō sit mi-
 nor: sp̄itudo the-
 ologie civilis q̄ fa-
 bulose et scēice.
 s̄z pot̄ maior: et
 fac̄ in h̄ ca. duo.
 q̄ p̄mo ondit qd̄
 dicit̄. sc̄do h̄ cō-
 cludit q̄ a dijs ci-
 uilibz nō ē vita et
 na sperāda. q̄ est
 d̄clusio p̄ncipal-
 bus sc̄ri lib. iij.
 vñ q̄ sūt abe rē.
Hia ps diuidit̄
 i tres. q̄ p̄mo di-
 scurrit p̄ officia
 deoz ondes q̄ tra-
 sit in ipsi vana
 sup̄tuitas et tur-
 p̄tudo. sc̄do ibi-
 erāt ad huc rē. in-
 uehit ex eis h̄ col-
 q̄ theologia civi-
 lē theologie fabu-
 lose tāq̄ bonesti-
 orē p̄ponit. et ter-
 tio ibi. quātū d̄
 ondit deoz imūdi-
 ciā q̄ i imūdicis
 fabulosis d̄lectat̄
Quātū ad p̄mūz
 tāgit diuersa offi-
 cia deoz p̄ q̄ h̄z
 varronē vt dicit̄
 fuit. s. li. isto ca.
 i. op̄tera singul
 d̄ h̄z perere soluz
 ea q̄ suis officijs
 parauit. q̄z etiaz
 officia p̄re disti-
 guit auḡ. s. li. iij.
 in diuersis capi-
 tulis. **Q**uō h̄ addit̄
 rē. vult hic dice-
 re auḡ. q̄ i festo

bachii. i. liberi pa-
tri addebant mu-
lieres ad celebra-
dū bacchāalia. i.
sacra bacchi z eri-
az vinū. z ille mu-
lieres sic inebria-
bant vino q̄ vidē-
bant oino isanī
Ista bacchāalia
a senatu postmo-
dū inhbira sūt p-
pter turpitudinē
furois vt diē hic
aug. z li. xviij. c.
xix. **N**ā z aliam
cām narrat tit^o li-
uius de bello ma-
cedonico li. viij.
dicit em̄ q̄ d̄ gre-
cia q̄dā venerat.
q̄ dicebat se velle
docere nouū ritū
colendi bacchuz-
hic aūr i p̄ncipio
fecit bacchanalia
ab honestissimis
matronis de die
celebrari. p̄cessū
vero r̄gis z r̄mua-
tū est negociū cūz
nocte. z tandē de
nocte fiebat totū
vñ tunc ceperūt
tam viri q̄ mu-
eres i magno nu-
mero z fluere ad
locū quendā vbi
celebrabant festa
z sacra ista. com-
missaq̄ sunt in fi-
nira facinora vu-
roz. pu. roz ac
mulierū. z veniē-
tes ad locum qui
nolebāt eis assen-
tire occidebant z
oceltabāt. rādē p̄
quādā hispanaz
ancillā cuiusdāz
matrōe romāe q̄
dñaz suā illuc fu-
erat secuta displi-
cuerūt sibi ea q̄ vi-
debat. z p̄ quēdā
iuuenem cui ip̄a
oia r̄ euclauerat.
puent res ad no-
ticiā z sulis. q̄ di-
ligēti inquisitionē
p̄habita. oēs reos
inuētos q̄ apphē-
di poterāt de as-

Hec tñ postea displicuerunt
senatui saniori: z ea iussit au-
ferri. **S**altem hic tandē forsi-
tan senserunt quid immūdi
spiritus dum p̄ dijs habent:
in hominū possint mentibus
Hec certe non fierent in the-
atris. **L**udunt quippe ibi nō
furiunt: q̄ quis deos habere q̄
etiam ludis talibus delectē-
tur simile sit furoris. **Q**uale
aut̄ illud est q̄ cum religiosū
a supsticioso ea distinctiōe di-
scernat vt a supsticioso dicat
timēri deos: a religioso autē
timēri vt parentes: nō vt
hostes timēri: atq̄ omēs ita
bonos dicat: vt facili^o sit eos
nocentibus parcere q̄ lede-
re quenq̄ innocentem? **T**ñ
mulieri fete post ptū tres de-
os custodes cōmemorat ad-
hiberi. ne siluanus deus per
noctem ingrediatur z vxet
eorumq̄ custodum significā-
dorum causa tres homines
circuire limina domus: et in
primo limen securi ferire: po-
stea pilo: tertio duertere sco-
pis: vt his dat^o culture signis
deus: siluanus phibeat itra-
re: quia neq̄ arbores cedun-
tur ac putant sine ferro: ne-
q̄ far conficitur sine pilo: ne-
q̄ fruges coaceruat sine sco-
pis. **A**b his autem tribus res-
bus tres nuncupatos deos:
intercidonē a securis interci-
sione: pilūnum a pilo: deuer-
ram a scopis: quibus dijs cus-
todibus contrayim dei silua-
ni feta conseruaretur **I**ta cō-
tra dei nocentis seuitiam nō
valeret custodia borozū: ni-
si p̄les essent aduersus vnuz
eiq̄ aspero horrendo: incul-
to: vt pote siluestri signis cul-
ture tanq̄ ptrarijs repugna-
rent. **I**sta ne est innocentia
deorum: ista concordia: **H**ec
cinesunt numina salubria vz
bium: mais ridenda q̄ ludi-
bria theatrorum: **C**um mas
z femina coniunguntur ad-

hibetur deus iugatinus sit B
ferendum. **S**ed domū est du-
cenda que nubit: adhibet de-
us domiducus. **U**t in domo
sit: adhibetur deus domici^o.
Ut maneat cum viro: addit
dea māturna. **Q**uid vltra q̄-
ritur: **P**arcat humane vere-
cundie: peragat cetera con-
cupiscentia: carnis z sangui-
nis procurato secreto pudor-
is. **Q**uid impletur cubicu-
lum turba numinum: quādo
z paranymp̄hi inde discedūt
Et ad hoc impletur nō vt eo-
rum p̄sentia cogitata ma-
ior: sit cura pudicitie: s̄ vt se-
mine sexu infirme nouitate
pauide: illis coopantibus si-
ne vlla difficultate x̄ginitas
auferat. **A**dest em̄ dea virgi-
nensis z deus pater subigus
z dea mater prema: z dea p̄-
tunda z ven^o z priap^o. **Q**uid
est hoc? **S**ed om̄ino laborau-
tem in illo opere virū ab dijs
adiuari oportebat: non suf-
ficiebat aliquis vnus aut ali-
qua vna. **N**ūquid venus so-
la parū esset que ob hoc etiā
dicē nuncupata: q̄ sine eius
vi femina virgo esse non de-
sinat: **S**i vlla est frons in ho-
minibus: que nō est in numi-
nibus: nonne cum credūt cō-
iugari tot deos vt r̄iusq̄ sex^o
esse p̄sentes: z huic operi in-
stantes ita pudore afficiunt:
vt z ille minus moueatur: et
illa plus reluctet? **E**t certe si
adest virginensis dea: vt vir-
gini zona soluat: si adest de^o
subigus vt viro s̄biugeat: si ad-
est dea p̄ma vt sbacta ne se cō-
moueat cōprimat: dea p̄tun-
da ibi quid faciet. **E**rubescat
eat foras agat aliq̄d z marit^o
Etalde inhonestum ē vt qd
vocalur illa: impleat quisq̄
nisi ille. **S**ed forte ideo tole-
ratur: quia dea dicē esse nō
deus. **N**āz si masculus crede-
ret: z p̄tundus vocaret: ma-
gis contra eum pro vxor̄ pu-

senso senatus fe-
cit occidi q̄z erāt
viroz ac muliez
multa milia. p̄bi-
bita q̄ sunt de in-
ceps bacchāalia
celebrant. z inbi-
bitū ne q̄s nouz
ritū absq̄ senat^o
assensu i vrbē in-
troduceret. **D**e
istoz etiāz facit va-
lerius mentionē
li. vj. ca. iij. sic di-
cens: spurio po-
sthumo albino z
q̄nto marco p̄bi-
lippo z sulib: mā-
dauit senatus vt
de his q̄ sacri bac-
chanaliū incesse
vse fuerāt inq̄re-
rent. a q̄bū cū ml-
te essent inuente
i oēs animadu-
cunt. lareq̄ parēs
opprobriū diffusi-
muras supplicij
seueritate depra-
tē. **N**e silua-
nus de^o z ca. gre-
cis dicit^o est pan-
q̄ deus incub^o d̄:
de quo loquit^o au-
gust. infra li. xv.
ca. xxiij. **I**ste autē
qui est de^o silue-
ster. iō q̄ si borēs
agriculturā tribu-
signis agricultu-
re fugat. quozum
vñ signū prince-
adictionē arbor-
rum q̄ p̄cedit ne-
cessario culturaz
loci nemozosi. se-
cundū p̄tinet ad
zfectionē farris
tertiū ad coacer-
uatēz frugum.
Istis tribus sig-
nis tres dii inui-
tant. q̄ mulicrem
post ptū defēdāt
Et p̄z in t̄cto au-
gust. **N**ā istō. diē
q̄ siluan^o vñ pan-
est de^o rusticorū
quē fingūt ex vni-
uersali specte ele-
mentoz. h̄z enim
cornua in simili-
tudinem rediorū

Solis & lune disti-
 cra macerul. h3
 pelle. ppter celi si-
 tura. ruber ei? fa-
 cies ad similitu-
 dine etberis. fustu-
 la sepre colamo-
 ru? ge stat. p? bar-
 monia celi. in q
 sunt sepre toni &
 seprez discrimia
 vocu. villosus e
 ps ei? inferio: fe-
 da e. capnas vn-
 gulas h3. **Noia**
 no deoz alioz q
 hic ponit oia fe-
 re exponit p offi-
 cia ad q deputan-
 tur. excepta dea
 puda. q pest mo-
 rui viri du est in-
 coitu. **Et** io dicit
 augu. valde inbo-
 neitu e vt qd vo-
 cat illa. f. parrun-
 da. i. officiu a q il-
 la tenomir. af. d.
 em a parrudedo.
¶ **Impleat** qd
 qd nisi ille marit?
¶ **Prap**
nimi masculus
 dr em nimi? ma-
 sculus ppter ni-
 mia magnitudi-
 ne mebru virilis.
 quod fasciniuz b
 aug? appellat. sic
 dicitu. qz cum ecr
 pnapus sine bra-
 chis. illud mebru
 fascis inuolutuz
 erat. sed r ipe pa-
 pus fm bug. fa-
 fascinu app: lat
 q? r sacra scriptu-
 ra beelphago: no-
 minat. f. ungit r?
 bonoz.
¶ **Un** etiā cul-
 tores r. d. hoc di-
 ctu fuit. s. li. iij.
 ca. xvj. vbi ha-
 bet q dū extose-
 rūt sibi ludos sce-
 nicos celebrari.
¶ **Un** habeat
 r alias r. hoc p-
 tanto dicit. qz p-
 ter ea que scripta
 erant r ea que in
 theatris exhibea-

dicitia posceret maritus au-
 xilium: qz feta contra siluanū
Sed quid hoc dicam cum ibi
 sit: r pnapus nimius mascu-
 lus: sup cui? immanissimum
 r turpissimum fascinuz sede-
 re noua nupra iubebat mo-
 re honestissimo r religiosissi-
 mo matronaz? **F**ant adhuc
 r ciuilem theologiam a theo-
 logia fabulosa: vrbes a thea-
 tris: templa a scenis sacra pō-
 tificum: a carminibus poeta-
 rū: velut res honestas a tur-
 pibus: veraces a fallacibus:
 graues a leuibus: serias a lu-
 dicris: appetendas a respuē-
 dis: qua possunt quasi conen-
 tur subtilitate discernere. **I**n-
 telligimus quid agant. **I**llā
 theatricam r fabulosam the-
 ologiam ab ista ciuili pende-
 re nouerunt: r ei de carmini-
 bus poetarum tanqz de spe-
 culo resultare: r ideo ista ex-
 posita quādam inuicem non au-
 dent: illam eius imaginem li-
 berius arguūt r reprehendūt
 vt qui agnoscut quid velint
 r hanc ipsam faciem cui? il-
 la imago est detestent quam
 tū ipsi dū tanqz in eodem spe-
 culo se intuentes ita diligunt
 vt qui qualesqz sint in vtraqz
 melius videant. **U**nde eti-
 am cultores suos terribilib?
 imperijs cōpulerunt: vt im-
 mundiciam theologie fabu-
 lose sibi dicarent: in suis solē-
 nitatibus ponerent: in reb?
 diuinis haberent atqz ita et
 seipos immūditissimos spiri-
 tus manifestius esse docue-
 runt: r hui? vrbane theolo-
 gie velut electe r probate il-
 lam theatricam abiectam at-
 qz reprobata: membrū partē
 qz fecerūt: vtcū sit vniuersa
 turpis r fallax atqz in se con-
 tineat commenticos deos:
 vna pars sit in litteris sacer-
 dorum: altera in carminib?
 poetarum. **U**trum habeat
 r alias partes. alia questio ē

Hunc propter diuisionē var-
 ronē r vrbanam r theatri-
 cam theologiam ad vnam ci-
 uilem pertinere satis vt opi-
 nor ostendi. **U**nde quia sūt
 ambe similis turpitudinis:
 absurditatis: indignitatis:
 falsitatis: absit a viris re-
 ligiosis: vt siue ab hac: siue
 ab illa vita speretur eterna.
Deniqz r ipse varro comme-
 morare et enumerare deos
 cepit a cōceptione hominis
 quoz numeros exorsus ē
 a iano: eamqz seriem per du-
 xit vsqz ad decrepiti hominis
 mortem: et deos ad ipsum
 hominem pertinentes clau-
 sit ad neniaz deam que in su-
 neribus se num cantatur. de
 inde cepit deos allos ostē-
 dere: qui pertinerent nō ad
 ipsum hominem. sed ad ea q
 sunt hominis: sicuti est vici-
 atqz vestitus: r que cū qz alia
 que huic vite sunt necessa-
 ria: ostendens in omnibus
 quid sit cuiusqz munus: r p-
 pter quid cuiqz debeat sup-
 plicari: in qua vniuersa dili-
 gentia nullos demonstrauit
 vel nominauit deos: a quib?
 vita eterna poscenda sit pro-
 pter quā vnam proprie nos
 christiani sumus. **Q**uis er-
 go vsqz adeo tard? sit: vt nō
 intelligat istum hominem ci-
 uilem theologiam tam dili-
 genter exponendo r aperi-
 endo eamqz illi fabulose in-
 digne atqz probrose similem
 demonstrando: atqz ipsam
 fabulosam partem esse hu-
 ius satis euidenter docēdo
 non nisi ipsi naturali quam
 dicit ad philosophos perti-
 nere in animis hominū mo-
 liri locum ea subtilitate vt fa-
 bulosam reprehendat: ciuilem
 vero reprehendere qui-
 dem non audeat: sed prodē-
 do reprehensibilez ostendat
 atqz ita vtraqz iudicio recte
 intelligentium reprobata. so-

tur publice fucē
 quedā alia occul-
 ta his p ciora q sa-
 cerdotes faciebāt
 ex cōsuetudie po-
 ritus qz ppter scri-
 pturā aliquam-
¶ **Un** qz sunt
 ambe r. hic con-
 cludit cōclusionē
 principaliter in-
 tentam ex prius
 declaratis. scdo
 mag? declarat ex
 dictis varronis
 ibi. deniqz r ipse
 vbi facit duo. qz
 primo ponit du-
 cta varronis di-
 stinguentis inter
 deos que pūnet
 ad ipm boiem. et
 deos priuētes ad
 ea q sunt boīs. se-
 cūdo ibi. qz g r.
 r cludit mentem
 varronis d the-
 ologia fabulosa r
 ciuili alia fuisse
 qz ei? pba prima
 facie pcedebāt.

¶ **Asplm. X.**
¶ **I**beras sa-
 l ne q huc-
 r. **I**n hoc ca. p
 sequit aug? men-
 tē r sniam senecae
 de theologia ciuili.
 r facit hic duo
 qz primo pferre se-
 necam varroni.
 qz xpstianuz r libe-
 rius absqz metu
 de dīs scripsit.
 veritatem quam
 sensit. scdo vero
 etiā ipm senecaz
 r simulatione re-
 prehendit. qz il-
 lud qd scripsit r
 sensit deos colu-
 it. ibi. sed iste que
 pbi. **I**n pma par-
 tetra facit. qz p-
 mo ostēdit qz libe-
 re seneca reprebē-
 dit deos instruo-
 tos. scdo qz libe-

reprobatus
qui colunt & for-
man. ibi. de sp̄is
vero ritibus. ter-
tio vero quomo-
do reprobat sene-
ca eorum matri-
monia. ibi. & pau-
lo post. &c. Fuit
etiā seneca rēpo-
re ap̄foruz perri
& pauli vixer apo-
stolis que pauli
ad senecam & se-
nece ad paulū le-
gunt.

Habitus illi
hominū. **D**icō
tanda est fabula
quam narrat ouī
dius li. v. metaba-
mor. hoscos. & li-
bro. ij. de fastis.
videlicet q̄ in bel-
lo gigantū q̄ tira-
nes dicti sunt dū
fugientes late-
runt sub formis
diuersorum ani-
malū. sicut iup-
piter sub forma
birci vel arietis.
& sub hac forma
colitur in africa i
templo hamonū
vt p̄t̄ in historia
alexandri. tñ cole-
bat apud roma-
nos in forma bo-
minis. & apollo
similiter. **T**er-
phebus. i. apollo la-
tuit s̄b forma cor-
ui. p̄phebe autem
id est diana late-
te sub forma cer-
ue. **I**uno in vac-
ca. venus i pisce
& propter hoc in
diuersis locis dū
colunt in huius-
modi formis. vñ
elemens in trine-
rario suo li. v. di-
cit de egyptijs. q̄
alū eoz ouez. alij
hircuz. alij sc̄pē-
tem. piscē quoq̄
tanq̄ numina co-
luerunt.

Quidam ve-
ro mixto sexu di-
ueris corpore

la naturalis remaneat eli-
genda. De qua suo loco
in adiutorio dei veri dili-
gentius differendum est

Capitulum X.

Vertitas sane q̄
huic defuit ne
istam vrbānam

theologiam theatrice si-
millimā aperte sicut illaz
reprehendere auderet:
anneo senecae quem non
nullis indicijs inuenimus
apostolorum nostrorum
claruisse temporibus: nō
quidem ex toto veruz eti-
am ex aliqua parte nō de-
fuit. Affuit enim scribenti
viuenti defuit. **M**ax in eo
libro quem contra super-
stitiōes scripsit: multo co-
piosius atq̄ vehementi-
us reprehendit ipse ciui-
lem istam & vrbānam the-
ologiam: q̄ varro thea-
tricam atq̄ fabulosam.
Cum enim de simulacris
ageret: sacros inquit im-
mortales inuolabilesq̄
deos in materia vilissima
atq̄ immobili dedicant:

Habitus illis hominum
ferarumq̄ & piscium qui-
dam vero mixto sexu di-
ueris corporebus induit
numina vocant: que si spi-
ritu accepto subito occur-
rerent monstra haberen-
tur. **D**einde aliquāto p̄-
cum theologiam natura-
lem predicans; quorum-
dam philosophorum sen-
tentias digessisset: oppo-
suit sibi questionem & ait.
Hoc loco dicit aliquis.

Redat ergo celum & ter-
ram deos esse & supra lu-
nā alios: infra alios. **E**go
feram aut platonem: aut
peripateticum stratonez
quorum alter fecit deum
sine corpore: alij sine ani-
mo. **E**t ad hoc respondēs
quid ergo tandem inquit.

Veriora videntur titi ta-
cij: aut romuli: aut tullij
hostilij somnia. **L**oa cinā-
titus tacius dedicauit de-
am: picum tybernum q̄
romulus: hostilius pau-
rem atq̄ pallorem teter-
rimos hominum affectos
quorum alter mentis ter-
rite motus est: alter cor-
poris: ne morbus quidez
sed color. **H**ec numina po-
tius credes: & celo recipi-
es. **D**e ipsis vero ritibus
crudeliter turpibus q̄ li-
bei e scripsit. **I**lle inquit
viriles sibi partes ap̄putat
ille lacertos secat. **E**bi ira-
tos deos timent: qui sic p̄-
pitios mirentur? **D**ij au-
tem nullo debent coli ge-
nere: si et hoc volunt. **T**ā-
tus est perturbate mētis
& sedibus suis pulse furor
vt sic dū placentur: quem
admodum ne quidez ho-
mines seuiunt teterrimi
& in fabulas traditi crude-
litate. **T**yranni lacraue-
runt aliquorum membra
neminem sua lacerre ius-
serunt. **R**egie libidinis
voluptate castrati sunt q̄-
dam: sed nemo sibi ne vir
esset iubente domino ma-
nus intulit. **S**eip̄ si in tem-
plis contrucidant vulne-
ribus suis ac sanguine sup-
plicant. **S**i cui intueri va-
cet que faciunt queq̄ pa-
tiuntur: inueniet tam in
decora honestis: tam in-
digna liberis: tam dissimi-
lia sanis: vt nō fuerit du-
bitaturus furere eos. **S**i
cum paucioribus furerēt
vrcunq̄ ferendi essent:
nunc sanitatis patrocini-
um insipientium turba ē
In illa que in ipso capi-
tulo fieri solere comme-
morat & itrepide oīno co-
arguit: q̄s credat nisi ab ir-
ridētib⁹ aut furētib⁹ fieri?

induit numina
id est fingunt es
vtrumq̄ sexū ha-
beret etiam for-
mant quādoq̄
vtrunq̄ habere.
At idco quando
q̄ formant ea tā-
q̄ masculos quā-
doq̄ tanq̄ femi-
nas. quod dicit
propter herma-
phroditum filiū
mercurij & vene-
ris. vel formant
simul duo corpo-
ra. scilicet malcu-
linū & femininū
eiusdez numinis
predicti.

Alter sine
animo & strato
peripateticus se-
cit deum sine ani-
mo. **A**nti-
taci⁹ aut romuli-
ant tullij. &c. de
dij quos isti se-
cerunt qui hic tā-
guntur dicitur su-
it supra libro. iij.
capitulo xij.

Ille inquit vi-
riles sibi partes
amputat. scilicet
sacerdotes mari-
deoz. vt supra
capitulo. vii. di-
ctum fuit. **I**lle la-
ceratos secat sci-
licet vt sanguinē
suum extrahat &
de ipso sacrifici-
um demoni faci-
at. quod consue-
uerunt demones
facere. vt patet
tertio regum ca-
pitulo. xvij. d̄ sa-
cerdotibus has.
qui se, cultris et
lancois incidāt

Regie libidi-
nis voluptate &c
hic tangit abomi-
nabilem consue-
tudinē regum
gentilium qui pue-
ros castrauerūt
vt eis imberbiba
& quasi in mulie-
brē trāseūtib⁹ na-
turā abuterentur

Qua s̄uetudine imp̄ator d̄omician⁹ sustulit. ⁊ tñ d̄ic q̄ illi eunuchi nō castrauerūt seip̄os. s̄z sacerdotes ma tris deoz seip̄os p̄p̄a manu castrāt. **H**ic cū in sacris egypti⁹s ⁊c. **I**stū ofirum accep̄erūt romai ab egypti⁹s fm̄ lucanū li. viij. ⁊ isum vel isidē silr vt dicit⁹z ē s. li. ij. c. xliij. **O**si ris fuit marit⁹ si h̄ **S**am cū in sacris egypti⁹s ofirum lugeri pditū: mox fuit de inuēto magnū fuisse gau diū derisisset. cū pditio eius inuentioq̄ singat: dolor tñ il le atq̄ leticia ab eis q̄ nihil p diderūt: nihilq̄ inuenerunt veraciter exprimat. **H**uic tñ inq̄t furoz certū tempus est **T**olerabile est semel in āno insanire: in capitolū puen re **P**udebit publicate demē tic: qz qd̄ sibi van⁹ furoz attri buit officij ali⁹ numina deo subijct: ali⁹ horas ioui nūci at: ali⁹s lictoz est: ali⁹ vnctoz q̄ vano motu brachioz imi tat vngentē. **S**unt que iuno ni ac minerue capillos dispo nant: longe a templo non ta men a simulacro stantes: di gitos mouent ornantiū mō sunt que speculum teneant sunt que ad vadimonia sua deos aduocent: sunt q̄ libel los offerāt: ⁊ illos causam su am doceāt. **D**oct⁹ archimim⁹ mus senex iam decrepit⁹: qz tidie in capitolio mimū age bat: quasi d̄ij libenter expe ctarēt: quez illi hoies derise rant. **O**mne illic artificij ge nus operatiū d̄ijs immorta libus desidet. **E**t paulopost h̄i tñ inq̄t etiaz si supuacuz

cit se vincorē q̄st paratū ad sibi placendū. **E**t eodem mō faciūt signa quedā d̄ijs alijs q̄bo ostendūt se velle seruire ⁊ placere. **Q**uidā vero signa faciūt quibz ostē dūt se velle b̄nficia aliqua a d̄is recipere. sicut q̄ ad va dimonia sua deos aduocāt. ⁊ q̄ libellos eis offerit. op rant em̄ in aliqua causa deoz auxiliū. **D**icunt aut̄ va dimonia idē qd̄ vadia. s̄z cautiones vel pignora ⁊ si de iustionibus. **D**octus archimim⁹. i. mimus p̄n cipalis. **I**ste de quo sit hic mentio fore iam p̄ senectu re nō poterat plus in theatro mimū agere. ⁊ ideo i bo nozem deoz quibus seruierat in theatro iam. officiu⁹ suū solus vt poterat exequēbat in capitolio. ⁊ ita fuit de alijs artificibz qui d̄ijs in aliquo ope manuali p̄s seruierant. **E**t quedā mulieres credētes se a ioue ama ri in capitolio qd̄ fuit templū iouis sedebāt vt suam

presentia ei exhiberēt. quasi in eoz p̄sentia delectarēt ⁊ possent eū ad sui amorē allucere. **I**unonis qdē ⁊c. hoc p̄ tanto dicit seneca qz iuno fingit vxor: iouis ⁊ colebat in capitolio. vñ ip̄a porit ⁊ videre quō mulieres sedebāt ibi ad allucendū ⁊ trahendū animū mariti sui iouis ad sui amorē. ⁊ iō uno merito por tuit irasci. p̄cti p̄ue si ip̄a fuit ira iracūda sicut po ete eam describūt **U**nde virgilius i libal eneidis fe re oibus eius irā p̄tra troianos cō memorat. **E**t silr ovidius mirabiles ei⁹ vindictas quos zelo mariti eius iouis ducta fecit in diuersis libris recitat. **I**p se enim seneca in diuersis trage dijs suis fabuloz se recitat. **E**t paulo post ⁊c. **D**icōlle dit quō seneca re probat matrimo nia deorum quo rū aliqua celebra bantur inter fra trem ⁊ soroz. si cur parer de ma trimonio iouis ⁊ iunonis. ⁊ illud matrimonij non videt p̄e. id ē religiose eis attri burum. **S**imilit̄ ter bellona que fuit pallas nara de capite iouis. dicta bellona q̄si dea bellorum cuz marte qui singu tur filius iunonis sine patre dicitur contraxisse ma trimonium. sed non ita p̄e hoc eis attribuitur in to ro. quia non erant ita propinqui sicut iuppiter ⁊ iuno **E**t est hic sciendum qz licet bellona que est idem quod minerua dicatur cum marte contraxisse. tamen miner uam posuerunt virginem. vt pater per augustinum. infra libro decimo octauo. capitulo. xij. **S**imilit̄ ne prunus frater iouis ⁊ filius saturni contraxit cum sa laria filia. **Q**uosdam tamen celibes relinquimus. id est ca stros quasi conditio defecerit. id est alter coniugum. nam quedam deē finguntur vidue. sicut populonia ⁊ fulgora. et diua rumina. de quibus dicit seneca qz non miratur ⁊ si eis p̄titoz defuerit. id est qui eas p̄toret in vxores.

Cap. XI.

Rec in
ter ali
as re. In
ca. ostendit
beat⁹ augu
stinus quid
seneca d⁹ ce
rimonis iu
deorum feti
serit rephe
dit aut ipsa
et p⁹ecipue
sabbata co
rum que et
multa ali⁹ d⁹
riserit igno
rantes coz
causam.
Ul⁹ eo
sceleratissi
me gentis
cōsuetudo
conualuit.
vt per ocs
iam terras
recepta sit.
scilicet con
suetudo in
deorum de
sabbato ser
uando. naz
iudei q⁹ erat
dispersi in
gentibus.
multos ad
suos ritus
attraxerant
in tantuz q⁹
sicut dicit h
seneca. vi
eti victori
bus legem
dederunt.
id est iudei
legem suaz
his ap⁹ q⁹
fuerunt q⁹
captiui cō
municauit
tunt vt fm
caz uiueret
In hoc
opere loco
opportuno
re. id est in
fra libro de
cimo capi
tulo quinto

vt memierim⁹ cultū ei⁹ in agis ad
morem q⁹ ad rem ptiner e. Nec le
ges ergo ille. nec mos i⁹ ciuili the
ologia id instituerūt q⁹ dijs gra
tum esset vel ad rem pertineret.
Sed iste quem philosophi q⁹ si libe
rum fecerunt: tamen quia illustr⁹
populi romani senator erat. cole
bat quod reprehendebat: agebat
quod arguebat: q⁹ culpabat ado
rabat: quia uidelicet magnum ali
quid eum philosophia docuerat:
ne superstinosus esset in mundo:
sed propter leges ciuium moresq⁹
hoim: non quidē ageret fingentē
scenicū in theatro: sed imitare i
templo: eo dānabili⁹ quo illa q⁹ mē
daciter agebat sic ageret: vt cum
popul⁹ veraciter agere existima
ret. Scenicis aut ludendo poti⁹
delectaret: q⁹ fallendo deciperet.

Inter alias La. XI.
ciuilis theologie supsti
tiones reprehendit etiā sa
cramenta iudeoz: et maxime sab
bata inutilit⁹ eos facere affirmans
q⁹ p⁹ illos singulos septem interpo
sitos dies. septimam fere partem
etatis sue perdant vacādo: et mul
ta in tempe vergētia non agendo
ledantur. **C**hristianos tamē iam
tunc iudeis inimicissimos in neu
tram ptem commemorare ausus
est: ne vel laudaret contra sue pa
trie veterē cōsuetudinē vel repre
henderet contra ppriam forsitan
voluntatē. De illis sane iudeis cū
loqueret⁹ ait. **L**ū interim vsq⁹ eo
sceleratissime genti⁹ p⁹suetudo cō
ualuit: vt p⁹ omnes iam terras re
cepta sit: victi victoribus leges de
derūt. Mirabat⁹ hoc dicens: et q⁹
diuinitus ageret ignorās. Subie
cit plane sententiaz qua significa
ret quid de illorum sacramentoz
ratiōe sentiret. **A**it enī. **I**lli tū cau
sas ritus sui nouerūt: et maior ps
populi facit quod cur faciat igno
rat. **S**ed de sacramentis iudeoz
vel cur vel quaten⁹ instituta sint
auctoritate diuina: ac postmoduz
a populo di cui vite eterne myste
rium reuelatū est: tēpe quo opo
tuit eadē auctoritate sublata sint

et alias diximus maxime cū aduer
sus manicheos agerem⁹: et in hoc
ope loco oportuno dicendū est

Unc aut ppter La. XII
tres theologias q⁹ gre
ci dicunt mythicen: phys
cent: politicen: latine aut dici pos
sunt fabulosa: naturalis: ciuilis: q⁹
neq⁹ de fabulosa quā et ipsi multoz
falsozūq⁹ deozū cultoz: es liberr
me rephe⁹derūt: neq⁹ de ciuili cui⁹
illa pars esse cōuincit: eiusq⁹ et ista
similitima: v⁹ etiā deterior inuenit⁹
sperāda est eterna vita: si cui satis
nō sunt que in hoc volumine dicta
sunt: adiungat etiam illa que in su
perioribus libris et maxime quarto
de felicitatis datore deo plurima
disputata sunt. **N**ā cui nisi vni felici
tati ppter eternā vitā consecrā
di hoies essent: si dea felicitas eēt?
Quia x⁹ nō dea sed mun⁹ ē dei cui
deo nisi datoz felicitatis psecrandi
sum⁹ qui eternā vitā vbi vera est
plena felicitas pia caritate diligi
mus: **N**ō aut datoz esse felicitat⁹
quēq⁹ istozū deozū: qui tanta turpi
tudine colunt: et nisi ita colantur:
multo turpius irascunt: atq⁹ ob h
se spūs immūdistimos confitetur:
puto ex his que dicta sunt neminē
dubitare oportere. **P**orro qui nō
dat felicitatem: vitā quō possit da
re eternam: **E**am quippe vitā eter
nam dicimus: vbi est sine fine felici
tatis. **N**am si anima in penis viuūt
eternis quibus et ipsi spiritus cru
ciabuntur immundi: mors illa po
tius eterna dicenda est q⁹ vita. **F**u
la quippe maior et peior ē mors: q⁹
vbi nō morit⁹ mors. **S**ed q⁹ anime
natura p⁹ id quod immortalis crea
ta ē sine qualicūq⁹ vita eē nō pōt:
sūma mors eius est alienatio a vi
ta dei in eternitate supplicij. **V**itā igit
tur etnā. i. sine v⁹llo finē felicē sol⁹
ille dat q⁹ dat verā felicitatē. **Q**uā
illi quos colit theologia ista ciuil
dare nō posse p⁹icti sunt: nō soluz
ppter ista t⁹alia atq⁹ terrena q⁹
supioribus quinq⁹ libris ostēdim⁹
sed multo magis ppter vitā etnāz
que post mortē futura est: q⁹ isto
vno etiam illis coopantib⁹ egim⁹

La. XII

Unc
autē
pro
pter tres re
in hoc cap.
beat⁹ aug⁹.
elicit cōclu
sionē quaz
principalr
intendebat
in hoc libro
Alicut autē
cōclusionē
illaz. f. q⁹
mltis dijs
non est spe
randa vita
eterna. id ē
felicitas et
na speran
da. nō solū
ex determi
natis in h
libro. s⁹ et
am ex ostē
sis in q⁹q⁹
libris p⁹ce
dentibus.
et etiā ex li
sequenti v⁹
delicet lib.
vij. hoc idē
claruz ap
parebit.

colendi nō sunt. Sz qm̄ veterose psuetudis vis nimis in alto radices habet: si cui de ista ciuili theologia respuenda atq; vitanda parum videoz disputasse: in aliud volumen quod huic opitulante deo subiungendū est animū intendat.

Explicitus est liber sextus.

Incipiunt capitula libri septimi.

- i **¶** An cū in theologia ciuili deitatem nō esse cōstiterit: in selectis dijs eam inueniri posse credendū sit.
- ii **¶** Qui sint dij selecti: et an ob officijs uiliorum deorum habeantur excepti.
- iii **¶** Quā nulla sit ratio que de selectōe quorundam deorum possit ostendi cur multis inferioribus excellentior administratio deputetur.
- iiii **¶** Velius actum est cum dijs inferioribus qui nullis infamantur opprobrijs q̄ selectis quorum tante turpitudines celebrantur.
- v **¶** De paganorum secretiore doctrina physicisq; rationibus.
- vi **¶** De opinione varronis qua arbitrat^o est deum esse animam mundi: qui tñ in partibus suis habeat animas multas: quarum diuina natura sit.
- vii **¶** An rationale fuerit ianum et terminum in duo numina separari.
- viii **¶** Ob quā causam cultores iani bifrontem imaginem ipsius finxerunt: quā tñ etiam quadrifontē uideri uolunt.
- ix **¶** De iouis potestate atq; eiusdem cum iano comparatione.
- x **¶** An iani et iouis recta discretio sit.
- xi **¶** De cognominibus iouis: que non ad multos deos sed ad unum eundēq; referuntur.
- xii **¶** Quia iupiter etiam pecunia nuncupat^o.
- xiii **¶** Quod exponitur quid saturnus: quod ue sit genus: uterq; unus iupiter eē doceatur.
- xiiii **¶** De mercurij et martis officijs.
- xv **¶** De stellis quibusdam quas pagani deorum suoz nominib^o nuncupauerūt.
- xvi **¶** De apollie: et diana ceterisq; selectis dijs quos pres mūdi esse uoluerunt.
- xvii **¶** Quā etiā ipse varro opiniones suas de dijs pronunciauerit ambiguas.
- xviii **¶** Quae credibilior causa sit q̄ error paganitatis inoleuerit.
- xix **¶** De interpretationibus quibus colend

saturni causam ratiocinantur.

- xx **¶** De sacris cereris eleusie.
- xxi **¶** De turpitudine sacroz que libero celebrantur.
- xxii **¶** De neptuno et salacia ac uenilia.
- xxiii **¶** De terra quā varro deā esse cōfirmat eo q̄ ille animus mundi quez opinatur deum etiam hanc corporis sui infimam partem permeet eiq; vim diuinam impartiatur.
- xxiiii **¶** De telluris cognominibus: eorumq; significationib^o que etiā si non erant multarū rerū indices: nō multoz deorum debuerūt firmare opiniones.
- xxv **¶** Quā interpretationē de abscisōe atys grecorum, sapientium doctrina repererit.
- xxvi **¶** De turpitudine sacroz mris magne.
- xxvii **¶** De physiologorum signētis: qui nec uerā deitatem colunt: nec eo cultu q̄ colenda est uera diuinitas.
- xxviii **¶** Quā doctrina varronis de theologia i nulla sibi parte concordet.
- xxix **¶** Quā omnia que physiologi ad mundum presq; ipsius retulerunt: ad unū uerum deum referre debuerunt.
- xxx **¶** Quā pietate discernatur a creatoris: creator: ne p̄ uno tot dij colant^{ur} quot sunt opera unius auctoris.
- xxxi **¶** Quib^o pprie beneficijs di excepta generali largitate se actores ueritatis utantur.
- xxxii **¶** Quā sacramentū redemptionis christi nullis retro t̄pibus defuerit semp̄ q; sit diuisis significationib^o p̄dicatū.
- xxxiii **¶** Quā p̄ solā xpianā religionē manifestari potuerit fallacia spiritū malignorū de hominū errore gaudentium.
- xxxiiii **¶** De libris nume pompilij quos senat^o ne sacroz cause quales in eis habebant^{ur} innotescerent iussit incendi.
- xxxv **¶** De hydromantia per quā numa uis quibusdam demonum imaginib^o ludificabatur.

Incipit liber septimus.